

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Άννα Ιορδανίδου

Αναστασία Αναστασοπούλου

Ιωάννης Γαλανόπουλος

Ιωάννης Δρυς

Άννα Κόττα

Πέτρος Χαλκιάς

Γλώσσα

Ε΄ Δημοτικού

*Της γλώσσας
ρόδι και ροδάνι*

α΄ τεύχος
1ος τόμος

Α. Δασκαλάκη, 2007

Γλώσσα Ε΄ Δημοτικού

Της γλώσσας ρόδι και ροδάνι

α΄ τεύχος

1ος τόμος

Ενότητες 1η, 2η, 3η

**Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 /
Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:
«Αναμόρφωση των προγραμμάτων
σπουδών και συγγραφή νέων
εκπαιδευτικών πακέτων»**

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Μιχάλης Αγ. Παπαδόπουλος
Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ
Πρόεδρος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

**Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή νέων
βιβλίων και παραγωγή
υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού
με βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το
Δημοτικό και το Νηπιαγωγείο»**

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Γεώργιος Τύπας

Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδ. Ινστιτ.

Αναπληρωτής Επιστημ. Υπεύθ. Έργου
Γεώργιος Οικονόμου

Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδ. Ινστιτ.

**Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από
το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και
25% από εθνικούς πόρους.**

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Άννα Ιορδανίδου,
Αναπληρώτρια Καθηγήτρια του
Πανεπιστημίου Πατρών
Αναστασία Αναστασοπούλου,
Εκπ/κός
Ιωάννης Γαλανόπουλος, *Εκπ/κός*
Ιωάννης Δρυς, *Εκπ/κός*
Άννα Κόττα, *Εκπ/κός*
Πέτρος Χαλικιάς, *Εκπ/κός*

ΚΡΙΤΕΣ – ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

Αθανάσιος Τριλιανός,
Καθηγητής του Πανεπ. Αθηνών
Αθανάσιος Γιαννίκας, *Σχολ. σύμβ.*
Ιωάννης Ντελής-Σμυρίλιος, *Εκπ/κός*

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ

Γιώργος Πισκοπάνης,
Σκιτσογράφος-Εικονογράφος

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Παναγιώτα Χατζηθεοχάρους,
Φιλόλογος

ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ
ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

Πέτρος Μπερερής,
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού
Ινστιτούτου

Χρήστος Παπαρίζος,
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού
Ινστιτούτου

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ
Πηνελόπη Παπαϊωάννου, Φιλόλογ.

ΕΞΩΦΥΛΛΟ
Στέφανος Δασκαλάκης,
Εικαστικός καλλιτέχνης

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ
ACCESS ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ Α.Ε.

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ
ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ

Ομάδα Εργασίας
Αποφ. 16158/6-11-06 και
75142/Γ6/11-7-07 ΥΠΕΠΘ

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ**

**Αναστασία Αναστασοπούλου
Ιωάννης Γαλανόπουλος
Ιωάννης Δρυς Άννα Ιορδανίδου
Άννα Κόττα Πέτρος Χαλκιάς**

Γλώσσα Ε΄ Δημοτικού

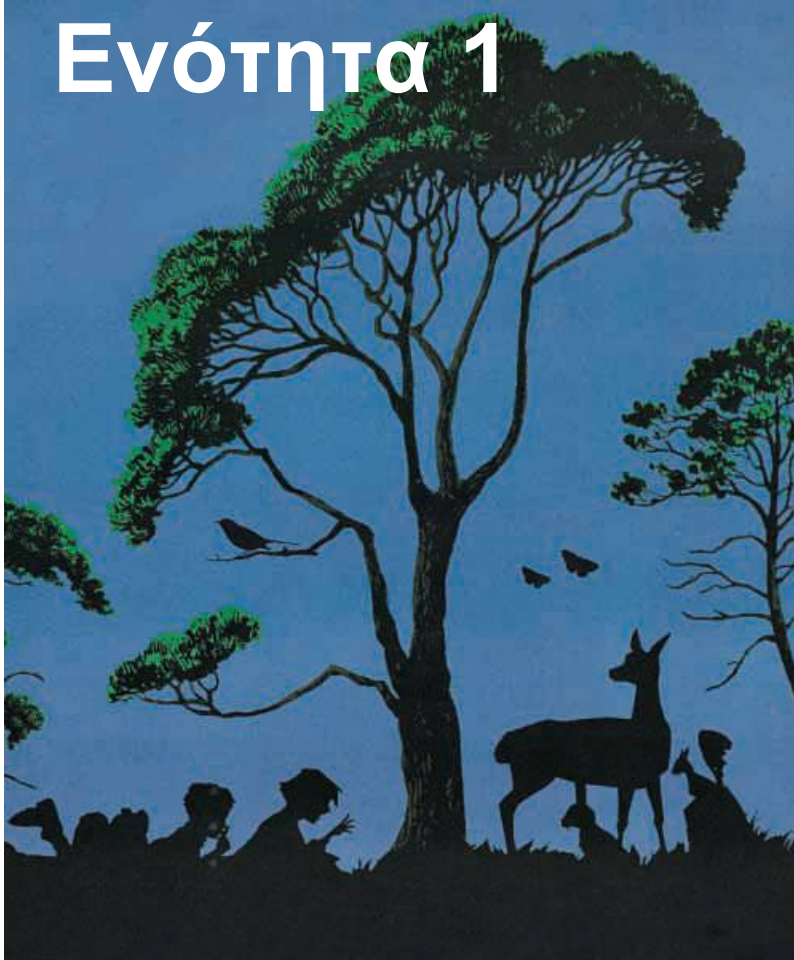
**Της γλώσσας ρόδι
και ροδάνι**

**α΄ τεύχος
1ος τόμος
Ενότητες 1η, 2η, 3η**

ο φίλος μας το περιβάλλον

Ενότητα 1

- Αφηγούμαστε ιστορίες
- Περιγράφουμε γεγονότα
- Χρησιμοποιούμε σωστά τους χρόνους των ρημάτων
- Χρησιμοποιούμε επιρρήματα, προθέσεις, προτάσεις που φανερώνουν χρόνο

Ο φίλος μας το δάσος

Ο χρόνος
κυλούσε
παράξενα στο
δάσος. Θρόιζε
μαζί με τα
πράσινα φύλλα
της άνοιξης ή
έπεφτε αργά
μαζί με τις
νιφάδες του

χιονιού. Έσταζε από τα κλαδιά μαζί
με τις σταγόνες της φθινοπωρινής
βροχής ή χόρευε σαν διαμαντόσκο-
νη στις αχτίδες του καλοκαιριάτικου
ήλιου. Κυλούσε μαζί με τη ζωή και
γινόταν ένα μ' αυτή.

Υπήρχαν πλάσματα στο δάσος
σαν τα Εφήμερα, τα μικρά έντομα
που φτερούγιζαν πάνω από τα
ρυάκια το Μάη και που ζούσαν

μονάχα μια μέρα. Ήταν περίεργο όταν σκεφτόσουν πως μόλις και προλάβαιναν να δουν μια δεύτερη ανατολή, αν το προλάβαιναν κι αυτό. Υπήρχαν άλλα ζωάκια που ζούσαν πολλά ή λίγα καλοκαίρια και χειμώνες. Και τέλος, υπήρχαν οι πράσινοι γίγαντες, τα δέντρα, που κανένας δεν ήξερε πόσο ζούσαν. Τα ίδια το ήξεραν, αλλά τα δέντρα ένιωθαν τόσο διαφορετικά το χρόνο!

Τα μικρά Εφήμερα όμως ζούσαν με τον τρόπο τους σε μία μέρα όσο ζούσαν τα δέντρα σε εκατοντάδες χρόνια. Μόνο ο ήλιος μετρούσε τη ζωή με αυγές και δειλινά. Τα πλάσματα του δάσους ήξεραν μόνο ότι ζούσαν μια ολόκληρη ζωή, και το τι μετρούσε ο ήλιος δεν είχε καμιά σημασία. Έτσι κι αλλιώς, ο ήλιος έλαμπε για όλα.

Το πόσο καιρό έμεινε ο Πορκιουπίνος, ο σκαντζόχοιρος, με τον Τιμ, το σκίουρο, είναι ένα ερώτημα που μπορεί να ενδιέφερε μόνο τους ανθρώπους, αλλά οι άνθρωποι δεν ανήκαν στον κόσμο του δάσους. Τα πλάσματα που ζούσαν εκεί δεν ήξεραν τα ρολόγια, αλλά, κι αν ακόμη τα ήξεραν, είναι σίγουρο ότι δε θα ενδιαφέρονταν γι' αυτά.

Υπήρχε η ώρα του φαγητού και η ώρα του ύπνου. Υπήρχε η ώρα που έκανε κρύο, ζέστη, που είχε βροχή ή αέρα. Και κάποτε έφτανε η ώρα που το κάθε πλάσμα χανόταν και οι γείτονες του δεν το ξανάβλεπαν ποτέ. Όλα αυτά ήταν φυσικά. Αλλά ο χρόνος που ξέρουν τα ρολόγια ήταν κάτι αφύσικο για το δάσος.

**Γιώργος Μπόντης,
Λαμπερά αγκάθια,
εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2004**

1. Ποια πλάσματα του δάσους συναντάμε μέσα στο κείμενο; Σε ποιες κατηγορίες χωρίζει τα πλάσματα του δάσους ο συγγραφέας ανάλογα με το πόσο ζουν; Συμπληρώστε τον παρακάτω πίνακα:

--	--	--

Ο χρόνος

Όταν θέλουμε να δείξουμε στη γλώσσα μας πότε γίνεται κάτι, χρησιμοποιούμε πολλούς τρόπους.

▲ τους χρόνους των ρημάτων:

ΠΑΡΕΛΘΟΝ	ΠΑΡΟΝ
Παρατατικός έγραφα	Ενεστώτας γράφω
Αόριστος έγραψα	Παρακείμενος έχω γράψει
Υπερσυντέλικος είχα γράψει	

ΜΕΛΛΟΝ

Εξακολουθητικός μέλλοντας θα γράφω
Συνοπτικός μέλλοντας θα γράψω
Συντελεσμένος μέλλοντας θα έχω γράψει

▲ επιρρήματα:

νωρίς, αργά, τώρα, ύστερα κτλ.

▲ φράσεις με προθέσεις:
σε λίγο, από καιρό, κατά το
απόγευμα κτλ.

▲ χρονικές προτάσεις:
μόλις φτάσω..., πριν φύγω...,
αφού έρθω... κτλ.

2. Βρείτε τις λέξεις, τις φράσεις και τις προτάσεις του κειμένου που φανερώνουν χρόνο και συμπληρώστε τον παρακάτω πίνακα:

Επιρρή- ματα	Φράσεις με προθέσεις	Χρονικές προτάσεις

3. Κλείστε τα μάτια και φανταστείτε ότι είστε μέσα σ' ένα δάσος. Ποια φυτά και ποια ζώα υπάρχουν μέσα σ' αυτό; Διαλέξτε τους «ήρωές» σας, όπως ο Πορκιουπίνος και ο Τιμ στο κείμενο που διαβάσατε. Σκεφτείτε μια ιστορία. Για παράδειγμα, μια πυρκαγιά ξεσπάει και απειλεί το δάσος ή μια όξινη βροχή αρχίζει να πέφτει ή κάποιοι παράνομοι ξυλοκόποι κόβουν δέντρα. Τι θα κάνουν οι ήρωες της ιστορίας και τα άλλα πλάσματα του δάσους; Ο παρακάτω πίνακας θα σας βοηθήσει:

- Πού γίνονται τα γεγονότα;
- Πότε; (Στις φανταστικές ιστορίες και στα παραμύθια ξεκινάμε συνήθως με τη φράση «Μια φορά κι έναν καιρό...».)

- Ποιοι είναι οι ήρωες; (Μπορεί να είναι άνθρωποι, φυτά, ζώα κτλ.)
- Ποιο πρόβλημα αντιμετώπισαν;
- Ποια λύση έδωσαν;

Χρησιμοποιήστε τις λέξεις, τις φράσεις και τις προτάσεις που βρήκατε και που φανερώνουν χρόνο.

4. Στο κείμενο τα περισσότερα ρήματα βρίσκονται στον παρατατικό. Μπορούμε να κάνουμε την αφήγηση πιο ζωντανή βάζοντας τα ρήματα στον ενεστώτα, σαν να συμβαίνουν τα γεγονότα την ίδια στιγμή που μιλάει γι' αυτά ο αφηγητής. Συνεχίστε:

Ο χρόνος κυλάει παράξενα

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Η φίλη μας η θάλασσα

**άρθρο
εφημερίδας:**

**Μεγάλη
οικολογική
καταστροφή**

**στις ακτές της βόρειας Ισπανίας
προκάλεσε η διαρροή πετρελαίου
από το δεξαμενόπλοιο «Πρεστίζ», η
οποία και συνεχίζεται.**

**Για μία από τις μεγαλύτερες
οικολογικές καταστροφές της
πρόσφατης ιστορίας κάνουν λόγο
οι επιστήμονες, καθώς η διαρροή
πετρελαίου συνεχίζεται. Ειδικοί
επιστήμονες και τεχνικοί που
πραγματοποιούν εναέριες
περιπολίες είδαν μια νέα
πετρελαιοκηλίδα μήκους τριών**

χιλιομέτρων και πλάτους ενός, ενώ διάσπαρτες κηλίδες ρυπαίνουν από την περασμένη Τετάρτη τις ισπανικές ακτές. Κοντά στο δεξαμενόπλοιο υπάρχει ακόμα μια πετρελαιοκηλίδα μήκους πέντε χιλιομέτρων. Ισπανοί αξιωματούχοι αναφέρουν ότι από τους 4.000 τόνους αργού πετρελαίου έχουν μολυνθεί 35 χιλιόμετρα ακτών, αλλά ενώσεις αλιέων κάνουν λόγο για 200 χιλιόμετρα.

Γίνονται μεγάλες προσπάθειες για να μη συνεχιστεί η καταστροφή, καθώς το πλοίο μεταφέρει πάνω από 70.000 τόνους πετρελαίου. Ο καπετάνιος του «Πρεστίζ» κρατείται στην Ισπανία κατηγορούμενος για καταστροφή του περιβάλλοντος.

Το δεξαμενόπλοιο είναι 26 ετών και έχει μόνο τοίχωμα. Σύμφωνα με κανονισμό της Ευρωπαϊκής

**Ένωσης προβλέπεται σταδιακή
κατάργηση των πλοίων αυτών.**

**εφημερίδα Ελευθεροτυπία, 19/11/02
(διασκευή)**

άρθρο στο διαδίκτυο:

**Πυρετώδεις προσπάθειες για να
περιοριστεί η τεράστια καταστροφή
του περιβάλλοντος στην Ισπανία
μετά τη βύθιση του δεξαμενόπλοιου
«Πρεστίζ» στα ανοικτά των
βορειοδυτικών ακτών της
βρίσκονται σε εξέλιξη από την
Τετάρτη με την τοποθέτηση πλωτών
φραγμάτων, προκειμένου να
προστατευτούν από τις
πετρελαιοκηλίδες οι ακτές της
Γαλικίας, όπου χιλιάδες
θαλασσοπούλια αργοπεθαίνουν
βουτηγμένα στο πετρέλαιο.**

Το δεξαμενόπλοιο βυθίστηκε το απόγευμα της Τρίτης 12 Νοεμβρίου στα ανοικτά των βορειοδυτικών ακτών της Ισπανίας, αφού το πρωί της ίδιας μέρας έσπασε στα δύο σε απόσταση 250 χιλιομέτρων από τις ακτές της Γαλικίας.

Η κινητοποίηση της ισπανικής και της πορτογαλικής κυβέρνησης για τον περιορισμό της ρύπανσης και τον καθαρισμό των ακτών είναι πολύ μεγάλη, ωστόσο εκφράζονται φόβοι ότι οι προσπάθειες δε θα πετύχουν, καθώς το «Πρεστίζ» μετέφερε συνολικά 77.000 τόνους αργού πετρελαίου και τουλάχιστον 10.000 τόνοι έχουν ήδη χυθεί στη θάλασσα.

Οικολογικές οργανώσεις προειδοποιούν ότι η καταστροφή θα είναι πολύ μεγαλύτερη από αυτή στις ακτές της Αλάσκας το Μάιο του 1989,

όπου είχαν μολυνθεί 700 χιλιόμετρα ακτών.

www.flash.gr (διασκευή)

1. Διαβάστε προσεκτικά τα δύο άρθρα και απαντήστε:

- Τι συνέβη;
- Πού;
- Πότε;
- Ποια είναι τα αποτελέσματα, οι συνέπειες;
- Ποιος φταίει (ή τι φταίει) γι' αυτό που έγινε;
- Με ποιον τρόπο αντιμετωπίζεται το πρόβλημα;

Βρείτε σε ένα χάρτη της Ευρώπης την περιοχή όπου βυθίστηκε το «Πρεστίζ». Τι θα γινόταν αν φυσούσαν νότιοι ή νοτιοδυτικοί άνεμοι; Ποιες χώρες θα είχαν τότε πρόβλημα;

2. Γράψτε σε 10 σειρές τις βασικές πληροφορίες που μας δίνουν τα δύο κείμενα χρησιμοποιώντας χρόνους του παρελθόντος:

**Το δεξαμενόπλοιο «Πρεστίζ», που μετέφερε
έσπασε στα δύο και**

.....
.....
.....
.....
.....
.....

3. Στα παραπάνω κείμενα συναντάμε τις φράσεις οικολογικές καταστροφές και οικολογικές οργανώσεις. Το επίθετο οικολογικός σχηματίζεται από το ουσιαστικό οικολογία, που περιέχει την αρχαία ελληνική λέξη «οἶκος», που σήμαινε «σπίτι», και το β' συνθετικό-λογία (από το «λόγος»). Οικολογία λοιπόν είναι η επιστήμη που ασχολείται με το «σπίτι» μας, το φυσικό περιβάλλον.

- **Αντιστοιχίστε σωστά τις σύνθετες λέξεις με τα συνθετικά τους.**

- Προσπαθήστε να δώσετε στο τετράδιο σας ένα δικό σας ορισμό για την καθεμία. Με τη βοήθεια του λεξικού σας δείτε τι καταφέρατε. Διορθώστε και γράψτε το σωστό όπου κάνατε λάθος.

Συνθετικά	Σύνθετη λέξη
οίκος + γένος	οικόσημο
οίκος + δομή	οικοτεχνία
οίκος + πεδίο	οικοτροφείο
οίκος + σήμα	οικογένεια
οίκος + τέχνη	οικοσύστημα
οίκος + σύστημα	οικόπεδο
οίκος + τρέφω	οικοδέσποινα
οίκος + δέσποινα	οικοδόμος

4. Η Παιδική HELMEPA* είναι μια οργάνωση για την προστασία των θαλασσών και των ακτών της Ελλάδας, λειτουργεί με την εθελοντική συμμετοχή παιδιών - μαθητών σχολείων και έχει «ήρωα» το Γλάρο.

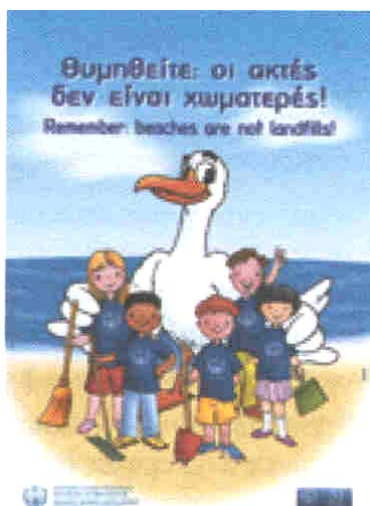

Ας φροντίζουμε
όλοι για καθαρές
θάλασσες και
ακτές!

ΠΡΟΣΟΧΗ!

- ΟΧΙ ΣΚΟΥΠΙΔΙΑ
- ΟΧΙ ΠΛΑΣΤΙΚΑ
ΣΤΙΣ ΘΑΛΑΣΣΕΣ
ΚΑΙ ΤΙΣ ΑΚΤΕΣ
ΜΑΣ

**Θυμηθείτε :
οι ακτές
δεν είναι
χωματερές**

**Ο Γλάρος δίνει το
κεντρικό σύνθημα. Κι
εσείς, σαν γνήσια
γλαροπούλια,
χωριστείτε σε ομάδες
και δημιουργήστε
συνθήματα για την
προστασία της
θάλασσας, των
ακτών, των λιμνών
και των ποταμών.**

Προσοχή στην ορθογραφία:

*** www.helmeπα.gr**

ΜΗ ΡΥΠΑΙΝΕΤ_____

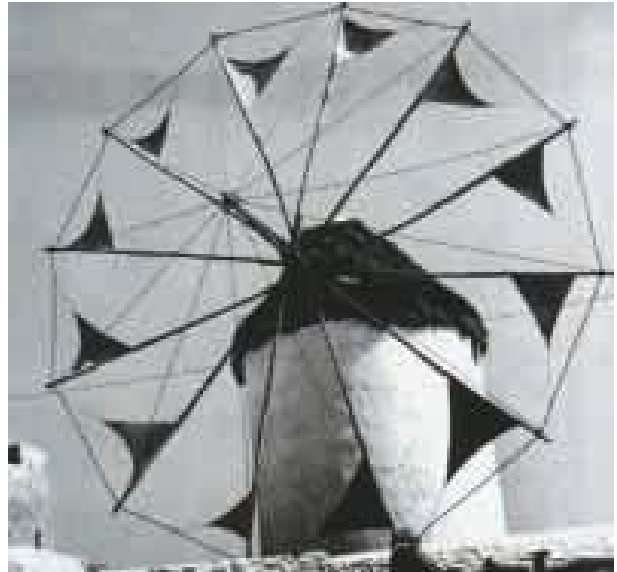
ΔΕΝ ΕΠΙΤΡΕΠΕΤ_____ ΝΑ

ΜΗ ΡΥΠΑΙΝΕΤ_____

ΔΕΝ ΕΠΙΤΡΕΠΕΤ_____ ΝΑ

Ο φίλος μας ο άνεμος

Παλαιότερα, όποιος πλησίαζε με πλοίο στις Κυκλάδες τα πρώτα κτίσματα που αντίκριζε ήταν τα εκκλησιάκια και οι ανεμόμυλοι με τις φτερωτές τους, που ξεπρόβαλλαν κάτασπροι πάνω στα υψώματα. Οι νησιώτες αισθάνονταν ευλάβεια για τις εκκλησιές τους, όμως τα πιο αγαπητά τους κτίσματα ήταν οι ανεμόμυλοι.

Βγαίνοντας κάθε πρωί από τα σπίτια τους, έριχναν αυθόρμητα την πρώτη ματιά στη θάλασσα και τη δεύτερη στους ανεμόμυλους: «Αλέθουν οι μύλοι; Όλα καλά» σκέφτονταν.

Άνδρες και γυναίκες περνούσαν πολλές ώρες εκεί, ώσπου να ετοιμαστεί το αλεύρι τους. Έτσι, έγινε ο ανεμόμυλος ένα κοινωνικό κέντρο, όπου συζητούσαν τα προβλήματα και τα νέα του χωριού, ανταλλάσσαν αστεία και πειράγματα, έκαναν ακόμα και προξενιά. Στη σκιά του ανεμόμυλου μαζεύονταν οι κοπέλες το απόγευμα με τα εργόχειρά τους και οι νέοι τα βράδια οργάνωναν γλέντια.

Συγκρίνοντας τον ανεμόμυλο με το καράβι, οι νησιώτες έδιναν την πρώτη θέση στον ανεμόμυλο, επειδή το καράβι δεν ταξίδευε με τις φουρτούνες και, μόλις συναντούσε κακοκαιρία, κατέφευγε σε λιμάνι. Αντίθετα, ο ανεμόμυλος, χτισμένος σε ανεμόδαρτη τοποθεσία, αντιμετώπιζε ανέμους και καταιγίδες.

Συγκρίνοντας επίσης το μυλωνά με τον καπετάνιο, θαύμαζαν περισσότερο τον πρώτο: ο καπετάνιος οδηγούσε το σκάφος του πρίμα με τον αέρα*, ο μυλωνάς όμως ανέμιζε πάντα κόντρα* τα πανιά της φτερωτής. Οδηγώντας το πλοίο του σε λιμάνι, ο καπετάνιος ησύχαζε, γιατί δεν κινδύνευε πια. Ο μυλωνάς δεν ξέγνοιαζε ποτέ, ούτε μέρα ούτε νύχτα, είτε δούλευε ο ανεμόμυλος είτε όχι, γιατί οποιαδήποτε στιγμή μπορούσε να πάθει ζημιά από κακοκαιρία.

Ο καπετάνιος είχε το πλήρωμά του βοηθό και συμπαραστάτη σε κάθε δύσκολη περίπτωση, ενώ ο μυλωνάς κατάμονος πάλευε με τα ξεσπάσματα του καιρού.

* πρίμα με τον αέρα: έχοντας ευνοϊκό άνεμο

* κόντρα: αντίθετα στον αέρα

Στις Κυκλάδες λειτούργησαν περισσότεροι από εξακόσιοι ανεμόμυλοι. Πρόκειται για αριθμό μοναδικό στον κόσμο. Ο ανεμόμυλος προσαρμόστηκε στις πατροπαράδοτες κατασκευαστικές συνήθειες του κάθε νησιού. Ο κυκλαδίτικος είχε πάντοτε έναν πέτρινο πύργο με στέγη από ξύλινο σκελετό και επένδυση από χόρτο και η κατασκευή του ήταν δύσκολη και πολυδάπανη, όσο και ενός μεγάλου ιστιοφόρου.

Ανεμόμυλοι,
Εκπαιδευτικά προγράμματα
Υπουργείου Πολιτισμού

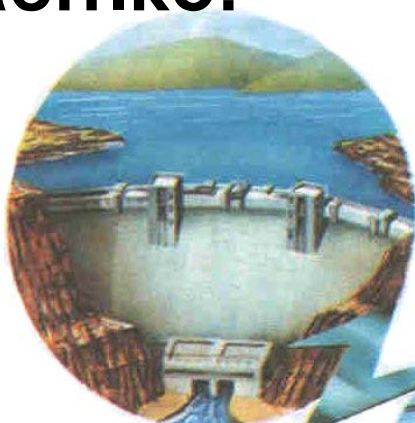
1. Αφού διαβάσετε προσεκτικά το κείμενο και παρατηρήσετε την εικόνα, περιγράψτε έναν κυκλαδίτικο ανεμόμυλο. Μπορείτε

να βρείτε και άλλες πληροφορίες σε εγκυκλοπαίδειες. Πρέπει να αναφέρετε:

- **Πού είναι χτισμένος.**
- **Πώς είναι (ποια εντύπωση δημιουργεί όπως τον αντικρίζουμε, ποια είναι τα γενικά χαρακτηριστικά της κατασκευής του, από τι υλικά είναι φτιαγμένος).**
- **Σε τι χρησίμευε (και αν χρησιμοποιείται και σήμερα).**
- **Πώς τον έβλεπαν οι κάτοικοι, πόσο σημαντικός ήταν για τη ζωή τους.**
- **Ποια συναισθήματα και σκέψεις μάς προκαλεί ο ανεμόμυλος.**

2. Πώς μπορεί η ενέργεια του ανέμου, η αιολική ενέργεια (από τον Αίοιο, τον αρχαίο θεό του ανέμου), να χρησιμοποιηθεί σήμερα για την παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος; Ανακαλύψτε στο παρακάτω σχήμα ένα σύγχρονο ανεμόμυλο και συγκρίνετέ τον με τον παραδοσιακό κυκλαδίτικο:

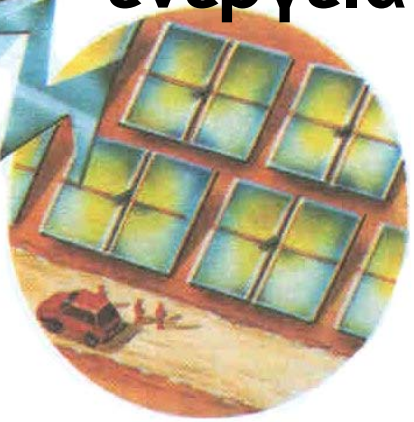
**Υδροηλεκτρικό
εργοστάσιο**

**Αιολική
ενέργεια**

**Γεωθερμική
ενέργεια**

**Ηλιακή
ενέργεια**

3. Υπογραμμίστε τις λέξεις και τις προτάσεις που φανερώνουν χρόνο και γράψτε τες στο τετράδιό σας βάζοντας σε ξεχωριστές κατηγορίες τα επιρρήματα και τις χρονικές προτάσεις.

4. Φανταστείτε ότι ζείτε εκατό χρόνια πριν από την εποχή μας και μιλάτε για τους ανεμόμυλους. Ποιες αλλαγές θα κάνατε στο κείμενο; Ποιος είναι ο βασικός χρόνος του ρήματος που χρησιμοποιούμε όταν περιγράφουμε κάτι που έγινε στο παρελθόν; Ξαναγράψτε τις τρεις πρώτες παραγράφους συνεχίζοντας στο τετράδιο σας:

Όποιος πλησιάζει με πλοίο στις Κυκλάδες τα πρώτα κτίσματα που αντικρίζει είναι τα εκκλησάκια και οι ανεμόμυλοι με τις φτερωτές τους, που

Συμπληρώστε για κάθε ρήμα
που χρησιμοποιήσατε τους
ακόλουθους πίνακες:

ΠΑΡΕΛΘΟΝ	ΠΑΡΟΝ
Παρατατικός	Ενεστώτας
πλησίαζε	πλησιάζει

ΜΕΛΛΟΝ

Εξακολουθητικός μέλλοντας

θα πλησιάζει	

Αόριστος πλησίασε	Παρακείμενος έχει πλησιάσει

Αόριστος	Παρακείμενος

Συνοπτικός μέλλοντας	
θα πλησιάσει	

Υπερσυντέλικος	Συντελεσμένος μέλλοντας
είχε πλησιάσει	θα έχει πλησιάσει

5. Με τους μύλους συνδέθηκαν πολλές λαϊκές παραδόσεις και παροιμίες. Οι παροιμίες που ακολουθούν έχουν μεταφορική σημασία. Διαβάστε τες και γράψτε τι νομίζετε πως θέλει να πει η καθεμία:

- Πολλή βουή στο μύλο μας, μα τ' αλευράκι λίγο.

⇒ [σημασία]
.....
.....
.....
.....

- Αν πας στο μύλο θα αλευρωθείς, κι αν πας στον καρβουνιάρη θα μουτζουρωθείς.

⇒ [σημασία]
.....
.....

-
-
- Είναι ο καημός του μυλωνά να βάλει ρούχο μαύρο.

⇒ [σημασία]

-
-
-
-
- Όλοι έχουν την έγνοια τους κι ο μυλωνάς τ' αυλάκι.

⇒ [σημασία]

-
-
-
-
- Είναι σαν το σπυρί σιτάρι ανάμεσα στις μυλόπετρες.

⇒ [σημασία]

.....

.....

.....

.....

- Ακριβός στα πίτουρα και φτηνός στ' αλεύρι.

⇒ [σημασία]

.....

.....

.....

.....

- Τι το θες το προζύμι, αφού δεν ξέρεις να ζυμώσεις;

⇒ [σημασία]

.....

.....

.....

.....

Μαθαίνω περισσότερα για το περιβάλλον

**Αποστολή διάσωσης Πλανήτη Γη,
Μια έκδοση της ατζέντας 21 για τα
παιδιά, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 1995.**

**Ασλανίδης Άρης - Ζαφειρακίδης
Γιώργος, Το οικολογικό αλφα-
βητάρι, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2003.**

**Βαρελλά Αγγελική, Φιλενάδα,
φουντουκιά μου, εκδ. Πατάκη,
Αθήνα, 2002.**

**Βενιζέλου Λιλή, Η θαλάσσια
χελώνα, εκδ. Άγκυρα, Αθήνα,
1996.**

**Γρηγοριάδου-Σουρέλη Γαλάτεια,
Εμένα με νοιάζει, εκδ. Πατάκη,
Αθήνα, 2002.**

**Εταιρεία για την προστασία και τη
διαχείριση της άγριας ζωής και
του φυσικού περιβάλλοντος,
Καφέ αρκούδα, «Αρκτούρος»,
εκδ. Ερευνητές, Αθήνα, 2000.**

**Καραγκούνη Αντιγόνη, *Εγώ η
φώκια μοναχός,* εκδ. Ακρίτας,
Αθήνα, 1996.**

**Κίπλινγκ Ράντγιαρντ, *Το Βιβλίο της
ζούγκλας,* μετάφρ. Μ.
Καρακώστα, εκδ. Πατάκη, Αθήνα,
1999.**

**Κρεμέζη-Μαργαριτούλη Άννα,
Καρέττα, εκδ. Ερευνητές, Αθήνα,
2000.**

**Κυρίτση-Τζιώτη Ιωάννα, *Η φώκια
που τραγουδούσε,* εκδ. Ελληνικά
Γράμματα, Αθήνα, 2001.**

***Μικρή Εγκυκλοπαίδεια,* εκδ. Άμμος,
Αθήνα, 1996.**

Μπάριτς Μάγια, *Το τραγούδι του ποταμού*, μετάφρ. Μ. Μαρτζούκου, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2001.

Μπάτερφιλντ Μόιρα, *Αγαπώ τη φύση*, μετάφρ. Β. Παπαθανασοπούλου, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 1996.

Ποταμιάνος Θέμος, *Μυστικά της θάλασσας*, εκδ. Εστία, Αθήνα, 1987.

Σακελλαρίου Χάρης, *Μύθοι και περίεργα από τον κόσμο των φυτών*, εκδ. Εστία, Αθήνα, 2000.

Συγγραφική ομάδα εκπαιδευτηρίων «Ελληνογερμανική Αγωγή», *Προστατεύω το περιβάλλον - Ερευνώ και ανακαλύπτω*, ΟΕΔΒ, Αθήνα, 1999.

Σφήκας Γιώργος, *Βιότοποι της Ελλάδας*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2000.

Σφήκας Γιώργος, *Η φύση μας χτες και σήμερα*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 1997.

Ψαρούτη Λίτσα, *Ανάσες και ψίθυροι του δάσους*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2002.

www.alkioni.gr

www.archelon.gr

www.arcturos.gr

www.greenpeace.gr

www.sppe.gr

www.wwf.gr

Ανθολόγιο: Γ. Μπόντης, *Ο ασημένιος δρόμος*, 1ος τόμος, σελ. 71

Ε. Χωρεάνθη, *Η Ασπρούδα*, 1ος τόμος, σελ. 86

Η. Βενέζης, *Η Χιονάτη της Πάρνηθας*, 1ος τόμος, σελ. 97

Διορθώνω το γραπτό μου

Κάθε φορά που γράφω ένα κείμενο το ξαναδιαβάζω. Προσέχω όλα τα παρακάτω και διορθώνω όσα χρειάζονται. (Μπορεί να χρειαστεί να ξαναγράψω κάποια μέρη του κειμένου μου.)

- 1. Ποιος ήταν ο σκοπός μου; Τον πέτυχα; (Συμβουλευτείτε τα σημεία που προτείνονται για ανάπτυξη στην εκφώνηση της εργασίας παραγωγής γραπτού λόγου.)**
- 2. Τι μου άρεσε περισσότερο απ' όσα έγραψα;**
- 3. Τι θα μπορούσα να έχω γράψει καλύτερα; Πώς μπορώ να το γράψω τώρα;**
- 4. Τι θα μπορούσα να γράψω ακόμα;**

- 5. Θα καταλάβουν το κείμενο οι συμμαθητές μου;**
- 6. Ποια σημεία θα τους αρέσουν περισσότερο και ποια λιγότερο;**
- 7. Οργάνωσα το γραπτό μου σε παραγράφους;**
- 8. Πώς είναι η ορθογραφία;
Χρησιμοποίησα το λεξικό μου;**
- 9. Χρησιμοποίησα σωστά τις τελείες και τα κόμματα;**
- 10. Χρησιμοποίησα πολλές διαφορετικές λέξεις ή
χρησιμοποίησα πολλές φορές τις ίδιες λέξεις;**
- 11. Πώς είναι η εμφάνιση του γραπτού μου; Μπορεί να το διαβάσει κανείς εύκολα;**

Η ζωή στην πόλη

Ενότητα 2

φυλλάδιο ΑΤΤΙΚΟΥ ΜΕΤΡΟ

- Δίνουμε οδηγίες για να ζούμε καλύτερα στην πόλη και για να μετακινούμαστε σ' αυτή
- Ξεχωρίζουμε τις εγκλίσεις του ρήματος
- Χρησιμοποιούμε σωστά και κλίνουμε θηλυκά ουσιαστικά σε -ος και επίθετα σε -ης, -ης, -ες

Η γειτονιά της πόλης

Η παλιά γειτονιά

Έκλεισα τα μάτια μου. Και τότε έγινε κάτι υπέροχο: σιγά σιγά έσβησε το σημερινό Κολωνάκι. Το δικό μου Κολωνάκι, η δική μου Δεξαμενή, η συνοικία των παιδικών μου χρόνων είναι αθάνατη! Οι δρόμοι γεμίζουν νεοκλασικά σπίτια, κάθε πόρτα κι ένας φίλος! Οι περισσότεροι δρόμοι είναι χωματόδρομοι. Οι πλανόδιοι

πωλητές: Ο ψαράς με το πανέρι στο κεφάλι: «Φρέσκα ψάρια, πάρτε φρέσκα ψάρια!». Ο γαλατάς, πρωί και σούρουπο, με τα γιαούρτια ισορροπημένα δεξιά και αριστερά πάνω στη μακριά βέργα: «Γιαούρτι προοόβειο!». Ο παγοπώλης στα σκαλιά της Λουκιανού. Οι φωνές των παιδιών που παίζουν ξένοιαστα στους δρόμους, μέχρι να σκοτεινιάσει, μέχρι ν' ακουστεί η φωνή της μητέρας: «Φροσούλα, Αννούλα, ελάτε, τρώμε!...».

**Άννα Δειϊμέζη-Καλιότσου,
Ξανθίππου 5,
εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 1999**

1. Στο παραπάνω κείμενο διαβάζουμε περιγραφή της ζωής σε μια συνοικία στο κέντρο της Αθήνας το 1930. Προσέχοντας τις

υπογραμμισμένες λέξεις και φράσεις, μπορείτε να συζητήσετε για τις διαφορές που υπάρχουν με τη ζωή σε μια πόλη σήμερα. Συμβουλευτείτε τον πίνακα και σκεφτείτε και άλλες διαφορές που μπορεί να υπάρχουν. Τι νομίζετε; Τι σας αρέσει και τι δε σας αρέσει περισσότερο στη ζωή σε μια σύγχρονη πόλη;

άλλοτε	τώρα
νεοκλασικά σπίτια (μονοκατοικίες)	
κάθε πόρτα κι ένας φίλος	
χωματόδρομοι	

άλλοτε	τώρα
πλανόδιοι πωλητές	
τα παιδιά παίζουν στους δρόμους (δεν περνάνε αυτοκίνητα)	

2. Ο θόρυβος που χαρακτηρίζει τη ζωή στην πόλη στη γλώσσα της επιστήμης ονομάζεται ηχορύπανση. Στο παρακάτω κείμενο δίνονται οδηγίες για το τι πρέπει ή δεν πρέπει να κάνουμε για να αντιμετωπίσουμε την ηχορύπανση. Τα ρήματα που είναι υπογραμμισμένα μας λένε τι δεν πρέπει να κάνουμε. Μπορείτε να ξαναγράψετε το παρακάτω κείμενο με διαφορετικούς τρόπους, σύμφωνα με το παράδειγμα;

Μικρός οδηγός κατά της ηχορύπανσης

- **Μην ακούτε μουσική με τον ήχο στη διαπασών.**

Να μην ακούτε μουσική με τον ήχο στη διαπασών.

Δεν ακούμε μουσική με τον ήχο στη διαπασών.

- **Χαμηλώνετε την ένταση του ήχου της τηλεόρασης. Μη βλέπετε τηλεόραση στο μπαλκόνι σας, γιατί ο θόρυβος ενοχλεί τους γείτονες.**

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- **Μη φωνάζετε δυνατά όταν είστε σε χώρο με άλλους ανθρώπους.**

.....

.....

.....

.....

- **Τηρείτε τον κανονισμό για τις ώρες κοινής ησυχίας.**

.....

.....

.....

.....

Όταν δίνουμε οδηγίες, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε α) ενεστώτα οριστικής, σαν να περιγράφουμε σε κάποιον τι να κάνει, και τότε πολύ ευγενικά τού ζητάμε να το κάνει, και β) ενεστώτα ή αόριστο προστακτικής ή ενεστώτα ή αόριστο υποτακτικής, οπότε με άμεσο τρόπο τού λέμε τι να κάνει.

3. Αφού γράψετε τα κείμενά σας, τοποθετήστε στην κατάλληλη θέση τα ρήματα στον παρακάτω πίνακα:

Ενεστώτας οριστικής	Ενεστώτας προστακτικής
δεν ακούμε	
Ενεστώτας υποτακτικής	
(να) μην ακούτε	

Τι παρατηρείτε; Με ποια έγκλιση χρησιμοποιούμε το δε(ν) και με ποια το μη(ν);

4. Ας θυμηθούμε ότι, ενώνοντας δύο λέξεις, μπορούμε να φτιάξουμε μια καινούρια σύνθετη λέξη. Μπορείτε να σχηματίσετε σύνθετες λέξεις με αυτές που σας δίνουμε παρακάτω και να γράψετε με απλά λόγια τη σημασία τους; Προσέξτε τις αλλαγές που χρειάζεται μερικές φορές να κάνουμε στη θέση του τόνου. Χρησιμοποιήστε το λεξικό σας:

- Διαλέξτε από τις λέξεις που φτιάχτε αυτές που ταιριάζουν και συμπληρώστε το κείμενο:

		λειτουργία	ήχος
		μέτρο	ήχος
		χρόνος	ήχος
		ήχος	ήχος
		ήχος	ήχος
και η σημασία της	συνθέτεις λέξεις	β' συνθετικό	α' συνθετικό

Το στούντιο είναι ένας χώρος με πολύ καλή _____ για να μην ακούγονται ήχοι από το περιβάλλον την ώρα της _____. Ο _____ είναι υπεύθυνος για την εγγραφή του ήχου μιας τηλεοπτικής εκπομπής ή μιας κινηματογραφικής ταινίας αλλά και για να _____ έναν ψηφιακό δίσκο (σιντί) μουσικής προσέχοντας την ποιότητα του ήχου. Στη διάθεσή του έχει πολλά όργανα, όπως το _____, με το οποίο υπολογίζει το ύψος, την ένταση και τη διάρκεια του ήχου.

5. Χωριστείτε σε τρεις ομάδες. Βρείτε από το **Ανθολόγιο** τα ποιήματα: *Ο κορυδαλλός*, 2ος τόμος, σελ. 102, *Τα βουνά*, 3ος τόμος, σελ. 102, και *Οι γκιόνηδες*, 3ος τόμος, σελ. 136. Απαγγείλτε τα και ηχογραφήστε τα. Μπορείτε να ηχογραφήσετε ήχους πουλιών ή άλλους ήχους της φύσης ή της πόλης και να τους συνδυάσετε με την απαγγελία σας.

Πόλη και πολιτισμός Πόλη και διασκέδαση

**Ελάτε να δημιουργήσουμε
πολιτισμό!**

**Το Υπουργείο Πολιτισμού σας καλεί
σε «Παιχνίδια Πολιτισμού».**

**Από τις 9 Οκτωβρίου και για δύο
μήνες, παιδιά, νέοι και νέες έχουν
την ευκαιρία να μυηθούν στην
πολιτιστική μας κληρονομιά, να
γνωρίσουν τις τέχνες και να
παίξουν με αυτές, να αναδείξουν το
ταλέντο τους και να μιλήσουν με
δικά τους λόγια για τον πολιτισμό.
Βιβλία, κινηματογράφος, αρχαία και
βυζαντινά μνημεία και ο λαϊκός
πολιτισμός μας αναπλάθονται μέσα
από τη νεανικά ματιά και
δημιουργούν ένα νέο σκηνικό.**

**...γιατί από τα χέρια των νέων
δημιουργείται πολιτισμός!**

Η πολιτιστική ζωή της Θεσσαλονίκης

Έντονη είναι η πολιτιστική ζωή της Θεσσαλονίκης ολόκληρο το χρόνο. Εκδηλώσεις του Μακεδονικού Μουσείου της Σύγχρονης Τέχνης, του Βαφοπούλειου Πνευματικού Κέντρου, του Πολιτιστικού Κέντρου της Εθνικής Τράπεζας, συναυλίες

**της Κρατικής και Δημοτικής
Ορχήστρας, παραστάσεις του
Κρατικού Θεάτρου Βορείου
Ελλάδος, οι Γιορτές Ανοιχτού
Θεάτρου το καλοκαίρι, η
συνάντηση χορευτικών σχημάτων
στο Διεθνή Μήνα Χορού, τα
Φεστιβάλ Κινηματογράφου, Βιβλίου
και Τραγουδιού, οι παραστάσεις
της Όπερας Δωματίου, το Διεθνές
Φεστιβάλ Θεάτρου, το Φεστιβάλ
Μουσικής Δωματίου, τα Δημήτρια,
ένα μεγάλο φεστιβάλ μουσικών και
θεατρικών, κυρίως, εκδηλώσεων
που οργανώνει κάθε φθινόπωρο ο
Δήμος Θεσσαλονίκης, είναι μόνο
μερικά από τα καλλιτεχνικά
γεγονότα που μπορεί να
παρακολουθήσει κανείς στη
συμπρωτεύουσα. Η πόλη, με τα
σημαντικά μουσεία που διαθέτει,**

**προβάλλει το πλουσιότατο και
πολύχρωμο παρελθόν της.**

**φυλλάδιο της Νομαρχιακής
Επιτροπής για την τουριστική
προβολή της Θεσσαλονίκης**

**1. Απαντήστε στις παρακάτω
ερωτήσεις:**

- **Γιατί η έκθεση του Υπουργείου
Πολιτισμού πήρε τον τίτλο
«Παιχνίδια Πολιτισμού»;**
- **Πώς καταλαβαίνετε τη φράση
«από τα χέρια των νέων
δημιουργείται πολιτισμός»;**
- **Ποια γιορτή των αρχαίων
Ελλήνων σας θυμίζουν τα
Δημήτρια;**

2. Συζητήστε στην τάξη:

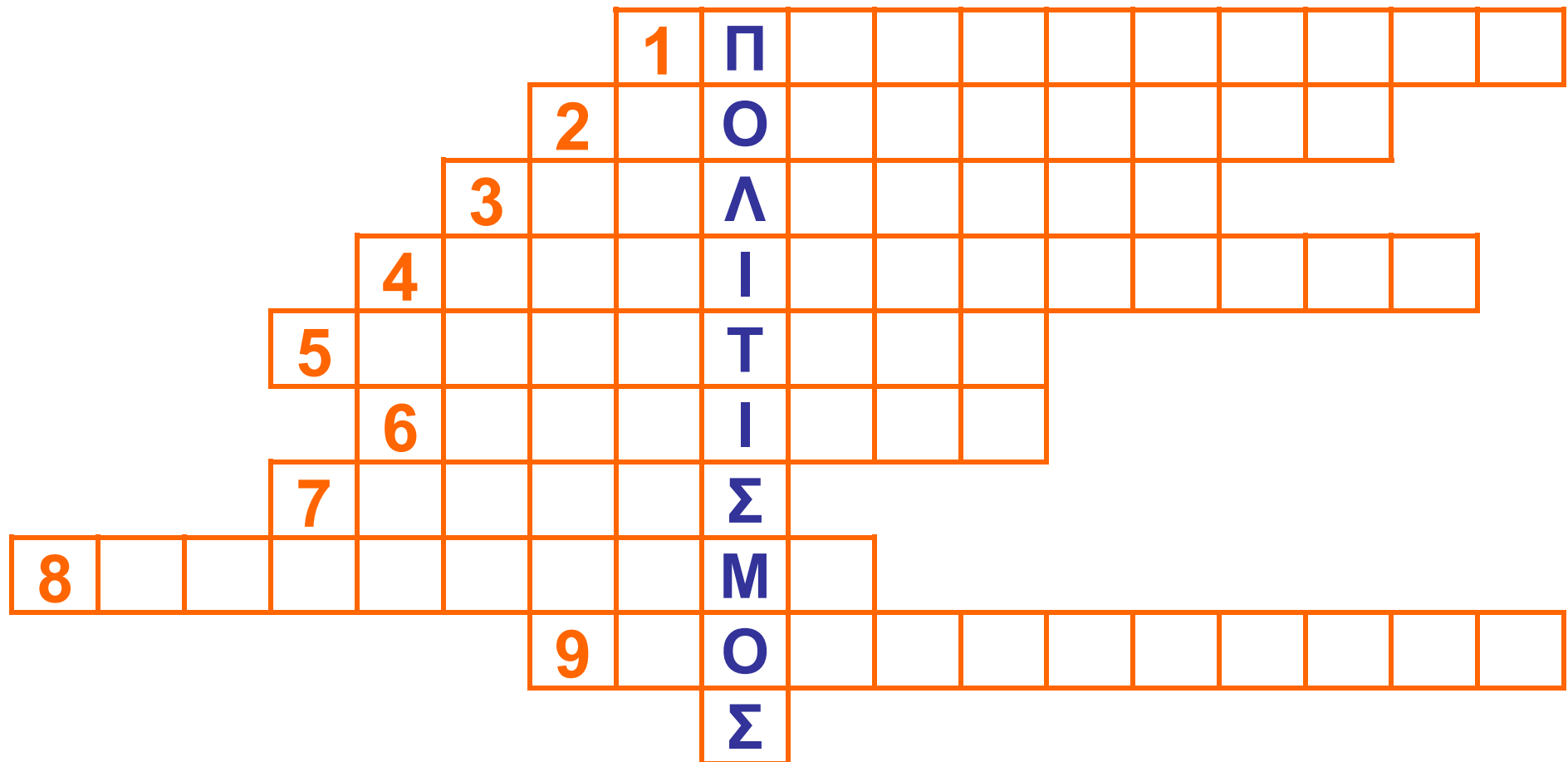
- Ποιος ενθαρρύνει και βοηθάει τις πολιτιστικές εκδηλώσεις και πώς;
- Γιατί οι πολιτιστικές εκδηλώσεις έχουν μεγάλη σημασία για τη ζωή των ανθρώπων, και ειδικότερα για τα παιδιά;

3. Συλλέξτε υλικό από εγκυκλοπαίδειες, περιοδικά και ενημερωτικά φυλλάδια και γράψτε ένα κείμενο που να περιέχει όλες τις πληροφορίες για ένα πολιτιστικό κέντρο που υπάρχει στον τόπο σας ή στην ευρύτερη περιοχή σας, π.χ. ποιο είναι, πότε χτίστηκε, ποια η σημασία του για τον ελληνικό πολιτισμό.

4. Λύνουμε το σταυρόλεξο ψάχνοντας να βρούμε την οικογένεια της λέξης «πόλη».

- 1. Έτσι λέγεται ο επιστημονικός κλάδος που ασχολείται με το σχεδιασμό και την οργάνωση των πόλεων.**
- 2. Ο άγιος προστάτης μιας πόλης.**
- 3. Με αυτήν ασχολείται ο πολιτικός.**
- 4. Σε πολλές συνοικίες υπάρχει... σύλλογος.**
- 5. Λέγεται και έτσι η πόλη.**
- 6. Κάτοικος πόλης.**
- 7. Η πόλη στην καθαρεύουσα.**
- 8. Μπορεί να είναι δημοκρατικό, ολιγαρχικό, τυραννικό ή μοναρχικό.**
- 9. Βάζω υποψηφιότητα ως βουλευτής.**

Στο κείμενο για την πολιτιστική ζωή της Θεσσαλονίκης βρίσκουμε το επίθετο διεθνής. Ευκαιρία να θυμηθούμε την κλίση των επιθέτων σε -ης, -ης, -ες. Προσοχή: το αρσενικό και το θηλυκό κλίνονται με τον ίδιο τρόπο.

	Ενικός αριθμός	Πληθυντικός αριθμός
Ονομαστική	(ο/η) διεθνής	(οι) διεθνείς
Γενική	(του/της) διεθνοús	(των) διεθνών
Αιτιατική	(το/τη) διεθνή	(τους/τις) διεθνείς
Κλητική	————	————

	Ενικός αριθμός	Πληθυντικός αριθμός
Ονομαστική	(το) διεθνές	(τα) διεθνή
Γενική	(του) διεθνούς	(των) διεθνών
Αιτιατική	(το) διεθνές	(τα) διεθνή
Κλητική	_____	_____

5. Συμπληρώστε τα κενά
βάζοντας το σωστό τύπο του
επιθέτου:

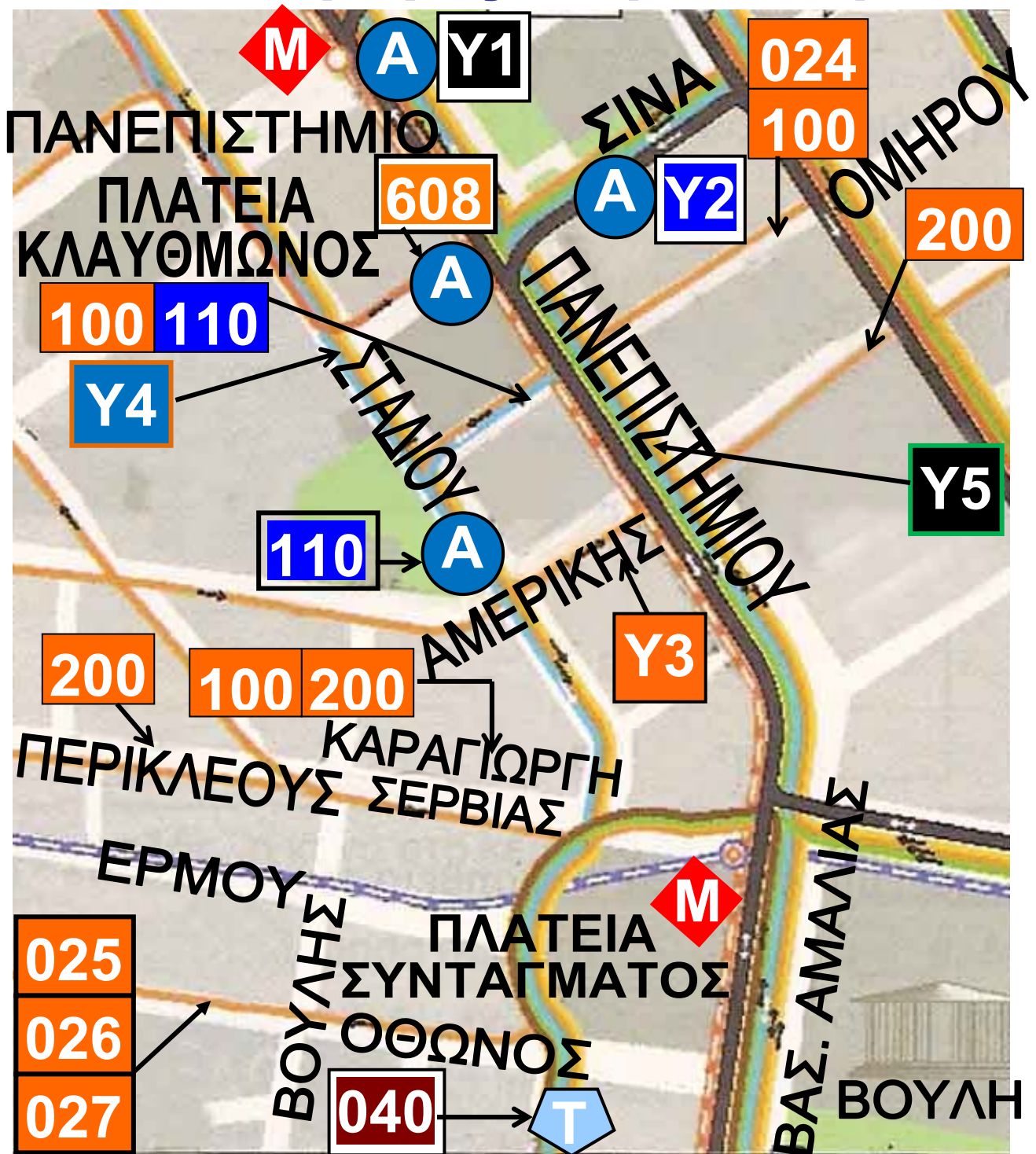
- Η συναυλία του
(δημοφιλής) καλλιτέχνη
αναβλήθηκε.
- Η ορχήστρα θα παίζει στην
..... (πολυτελής)
αίθουσα συναυλιών του Μεγάρου
Μουσικής.

- Η διαφορά στην ποιότητα του ήχου ανάμεσα στα δύο βιολιά είναι (εμφανής).
- Πιστεύετε ότι οι μαθητές παίρνουν (επαρκής) μουσική παιδεία στη χώρα μας;
- Το ενδιαφέρον του για το θέατρο είναι βαθύ και (ειλικρινής).
- Θα ήμαστε (ευτυχής) αν βρίσκαμε εισιτήρια για την παράσταση!
- Το άκουσμα του πιάνου προκαλεί λεπτά και (ευγενής) συναισθήματα.
- Παρατηρήθηκε (συνεχής) προσέλευση επισκεπτών στην έκθεση ζωγραφικής στην Εθνική Πινακοθήκη.

 6. Στο κείμενο της σελ. 62 είδαμε ότι στο πλαίσιο της έκθεσης με θέμα «Παιχνίδια Πολιτισμού» περιλαμβάνονται πολλές δραστηριότητες από όλες τις μορφές της τέχνης. Το παραπάνω κολάζ απεικονίζει εκδηλώσεις με μορφές σύγχρονης τέχνης. Ποιες είναι αυτές; Χωριστείτε σε ομάδες και φτιάξτε το δικό σας κολάζ με φωτογραφίες και κείμενα για εκδηλώσεις που γίνονται για παιδιά ή για μεγάλους στην πόλη σας ή σε γειτονική σας πόλη.

Διαδρομές στην πόλη

A Y1

A2 E2 A3 B3 E20

A Y2

106	126	134	135	136
137	206	208	237	

Y3	025	026	027	200				
Y4	155	025	026	027	057			
	1	2	4	5	9	11	12	15
Y5	A2	A3	A4	B2	B3	B4		
	E2	E29	211	214	220			

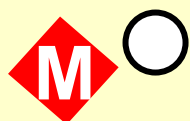
ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Σήμανση αφετηρίας
και τέρματος

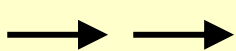
Ένδειξη αφετηρίας
και τέρματος γραμμής A1

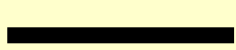
Σταθμός ηλεκτρικού
σιδηροδρόμου

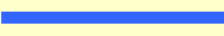
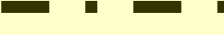
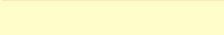
Διερχόμενη γραμμή
(χρωματισμός ανάλογα με
τον προορισμό)

Κατεύθυνση γραμμής

Γραμμή κορμός

	Κεντρική γραμμή
	Γραμμή βορείων προαστίων
	Γραμμή νοτίων προαστίων
	Γραμμή ανατολικών προαστίων
	Γραμμή δυτικών προαστίων
	Γραμμή τρόλεϊ
	Τοπική γραμμή
	Δακτύλιος
	Σύνορα δήμων
	Γραμμή ΗΣΑΠ (Μ1)
	Γραμμή ΜΕΤΡΟ (Μ2)
	Γραμμή ΜΕΤΡΟ (Μ3)

ιστοσελίδα του ΟΑΣΑ
www.oasa.gr/greek/transport/ixartes..asp

1. Βρισκόμαστε στο κέντρο της Αθήνας. Ο παραπάνω χάρτης μάς δείχνει τις οδούς και τις λεωφόρους, τις συγκοινωνιακές γραμμές (μετρό και λεωφορεία).

Συμβουλευτείτε το υπόμνημα και βρείτε:

- Ποιες γραμμές του μετρό φαίνονται στο χάρτη και ποιοι σταθμοί;
- Σε ποιο δρόμο βρίσκεται η αφετηρία της γραμμής 106;
- Ποιες οδοί έχουν ονόματα αρχαίων Ελλήνων ή αρχαίων θεών;

2. Πάρτε ένα σχέδιο της πόλης όπου μένετε και βρείτε το σπίτι σας, το σχολείο σας, την πλατεία της περιοχής, την εκκλησία, το δημαρχείο και άλλα σημαντικά κτίρια και εγκαταστάσεις (π.χ. μουσείο, αν υπάρχει, θέατρο, γήπεδο κ.ά.).

Αν μένετε σε χωριό, βρείτε το χάρτη του νομού σας και σημειώστε:

- **τη θέση του χωριού**
- **ποια είναι η πρωτεύουσα του νομού και σε πόση απόσταση βρίσκεται από το χωριό**
- **ποια είναι η πιο κοντινή πόλη από αυτό**
- **ποια είναι τα κοντινά χωριά**

Γράψτε ένα σύντομο κείμενο με οδηγίες για κάποιον που θέλει να έρθει να σας βρει στην πόλη που μένετε ή για κάποιον που θέλει να πάει από το χωριό σας στην πιο κοντινή πόλη.

Η ΛΕΞΗ ΟΔΟΣ

3. «Η λωρίδα εδάφους με κατάλληλο υπόστρωμα και σήμανση που επιτρέπει τη χερσαία επικοινωνία, τη μετακίνηση πεζών, οχημάτων και εμπορευμάτων... Είναι από τις πιο “παραγωγικές” λέξεις της ελληνικής σε όλη τη διαδρομή της από τα αρχαία χρόνια μέχρι σήμερα....» [Λεξικό Μπαμπινιώτη]

Η λέξη οδός σχηματίζει μια πολύ μεγάλη οικογένεια με τη βοήθεια της σύνθεσης.

Ας δούμε τη σύνθεση:

α' συνθετικό	β' συνθετικό
οδηγός	άνοδος
οδοποιία	έξοδος
οδόστρωμα	αδιέξοδο

Εκτός από αυτές, μπορούμε με τη βοήθεια του λεξικού μας να βρούμε και πολλές άλλες:

α' συνθετικό

β' συνθετικό

Η οδός ανήκει στα θηλυκά ουσιαστικά σε -ος. Ας θυμηθούμε πώς κλίνεται:

	Ενικός αριθμός	Πληθυντικός αριθμός
Ονομαστική	η οδός	οι οδοί
Γενική	της οδού	των οδών
Αιτιατική	την οδό	τις οδούς
Κλητική	——	——

4. Κλίνετε και εσείς το θηλυκό
«η λεωφόρος»:

	Ενικός αριθμός	Πληθυντικός αριθμός
Ονομα- στική		
Γενική		
Αιτιατική		
Κλητική		

5. Συμπληρώστε με το σωστό τύπο της λέξης οδός τα κενά στο κείμενο που ακολουθεί:

Έστριψα αριστερά στην
Σόλωνος και προχώρησα προς την
..... Ασκληπιοῦ. Δεν άργησα να
χαθώ, γιατί όλες οι έμοιαζαν
ίδιες. Άλλωστε και οι πινακίδες που
έλεγαν τα ονόματα των
έλειπαν. Ευτυχώς βρέθηκε ένας
περαστικός και μου εξήγησε πως η
..... που έψαχνα ήταν η αμέσως
επόμενη.

6. (αφετηρία, τέρμα, στάση, σταθμός, γραμμή, αστικός). Βάλτε τις λέξεις μπροστά από τους ορισμούς τους:

_____ = το σημείο από
όπου ξεκινάει σε τακτά διαστήματα
ένα μεταφορικό μέσο

_____ = αυτός που έχει
σχέση με την πόλη

_____ = το καθορισμένο
δρομολόγιο μεταφορικού μέσου

_____ = το μέρος όπου
σταθμεύει ένα μέσο μαζικής
μεταφοράς για να επιβιβάσει ή να
αποβιβάσει επιβάτες

_____ = το να σταθεί για
λίγο ένα όχημα κάπου, χωρίς να
βγει ο οδηγός του, για να επιβι-
βάσει ή να αποβιβάσει κάποιον

_____ = η τελευταία στάση
που κάνει ένα μεταφορικό μέσο

- Αναλύστε τις σύνθετες λέξεις που ανήκουν στην οικογένεια της λέξης οδός, προσπαθήστε να τις εξηγήσετε και ελέγξτε με τη βοήθεια ενός λεξικού τι καταφέρατε:

λέξη	α' συνθετικό	β' συνθετικό	σημασία	✓	x
οδόστρωμα					
έξοδος					
άνοδος					
οδοκαθα- ριστής					
οδοποιία					

Υπόγειες διαδρομές

Πριν από 137 χρόνια κατασκευάστηκε στο Λονδίνο ο

πρώτος υπόγειος σιδηρόδρομος του κόσμου. Άρχισε να λειτουργεί το 1863, με σκοπό να μεταφέρει επιβάτες από τα προάστια στην καρδιά της πόλης. Όμως, ο καπνός της ατμομηχανής έκανε το ταξίδι ιδιαίτερα επίπονο και προβληματικό. Ο καπνός ήταν αποπνικτικός και λέρωνε τους επιβάτες, αλλά το ταξίδι ήταν ταχύτερο και, παρ' όλα αυτά, πιο άνετο σε σύγκριση με άλλα μέσα μεταφοράς. Το 1890 κυκλοφόρησαν τα πρώτα ηλεκτρικά τρένα και το πρόβλημα περιορίστηκε. Το 1900 ακολούθησαν το παράδειγμα του

Λονδίνου η Βουδαπέστη και το Παρίσι, όπου εκεί, για πρώτη φορά, ο υπόγειος σιδηρόδρομος ονομάστηκε «μετρό». Το 1904 λειτούργησε το μετρό της Νέας Υόρκης. Μία μία όλες οι μεγάλες πόλεις υιοθέτησαν το μετρό, αναγνωρίζοντας τα πλεονεκτήματα της υπόγειας μετακίνησης των επιβατών: ταχύτητα, ακρίβεια δρομολογίων, μείωση κυκλοφοριακού φόρτου.

Ξέρετε πότε άρχισαν οι συζητήσεις για την κατασκευή του μετρό στην Αθήνα; Το 1955! Όμως η κατασκευή άρχισε 38 χρόνια αργότερα, τα ξημερώματα της Δευτέρας 28 Ιουνίου 1993, όταν ένα μεγάλο φορτηγό διέσχισε αργά τους δρόμους της Αθήνας μεταφέροντας τα πρώτα τμήματα του γνωστού μετροπόντικα, βάρους

άνω των 200 τόνων. Εβδομήντα οκτώ μήνες αργότερα ένα μεγάλο τμήμα του έργου ολοκληρώθηκε. Η Αθήνα δε θα είναι ποτέ πια η ίδια. Το μετρό θα δώσει λύσεις στο κυκλοφοριακό πρόβλημά της.

Το τρένο της Αθήνας λειτούργησε για πρώτη φορά το 1869. Τα εγκαίνια αποτέλεσαν το σημαντικότερο γεγονός της εποχής. Στις 28 Ιανουαρίου 2000 υποδεχτήκαμε το μετρό με τον ίδιο ενθουσιασμό.

Με το μετρό δύο νέες υπόγειες σιδηροδρομικές γραμμές συμπληρώνουν την παλιά γραμμή του Ηλεκτρικού (ΗΣΑΠ), που ενώνει την Κηφισιά με τον Πειραιά. Η γραμμή 2 ξεκινάει από τα Σεπόλια και, με ενδιάμεσους σταθμούς στην πλατεία Αττικής, στο σταθμό Λαρίσης, στο Μεταξουργείο, στην

**Ομόνοια και στο Πανεπιστήμιο,
φτάνει στο Σύνταγμα. Η γραμμή 3
ξεκινάει από το Πεντάγωνο (Εθνική
Άμυνα) και, με ενδιάμεσους
σταθμούς στη λεωφόρο Κατεχάκη,
στην Πανόρμου, στους
Αμπελοκήπους, στο Μέγαρο
Μουσικής και στον Ευαγγελισμό,
φτάνει επίσης στο Σύνταγμα.**

**περιοδικό «Ερευνητές»,
Η Καθημερινή, 6/2/00 (διασκευή)**

**1. Απαντήστε στις παρακάτω
ερωτήσεις:**

- Πότε και πού κατασκευάστηκε ο
πρώτος υπόγειος σιδηρόδρομος
στον κόσμο;**
- Πότε έγινε η αρχή για το μετρό της
Αθήνας;**

- Πότε ολοκληρώθηκε ένα μεγάλο τμήμα του έργου;
- Πόσες γραμμές υπάρχουν τώρα συνολικά;
- Πόσος χρόνος πέρασε από τότε που πρωτοσυζητήθηκε το έργο μέχρι τα εγκαίνιά του; Συζητήστε στην τάξη γιατί νομίζετε ότι καθυστέρησε τόσο.

2. Στο άρθρο υπάρχουν πολλοί αριθμοί γραμμένοι ως ψηφία. Μπορείτε να τους γράψετε με λέξεις (απόλυτα αριθμητικά);

137	εκατόν τριάντα επτά
1863	
1900	
1955	
200	
28	

Όπως ξέρουμε, τα αριθμητικά επίθετα τα χωρίζουμε σε απόλυτα, τακτικά, πολλαπλασιαστικά και αναλογικά. Απόλυτα είναι αυτά που φανερώνουν πόσα είναι κάποια πράγματα ή πόσοι είναι κάποιοι άνθρωποι (δύο, τρία...). Τακτικά είναι εκείνα που δείχνουν σε ποια σειρά βρίσκεται κάτι ή κάποιος (δεύτερος, τρίτος...). Τα πολλαπλασιαστικά φανερώνουν από πόσα μέρη αποτελείται κάτι (διπλός, τριπλός...) και τα αναλογικά πόσες φορές κάτι είναι μεγαλύτερο από ένα άλλο (διπλάσιος, τριπλάσιος...).

4. Το προηγούμενο άρθρο είναι γραμμένο στις 6/2/2000. Δείτε τώρα το χάρτη που ακολουθεί. Κοιτάξτε την ημερομηνία και βρείτε πόσος χρόνος έχει περάσει.

20				
9				
7				
6	έξι	έκτος	εξαπλός	εξαπλάσιος
	απόλυτα	τακτικά	πολλ/στικά	αναλογικά

3. Βρείτε τα τακτικά αριθμητικά που αντιστοιχούν στους παρακάτω αριθμούς και γράψτε τα και στα τρία τους γένη:

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΓΡΑΜΜΗ 1

ΓΡΑΜΜΗ 2

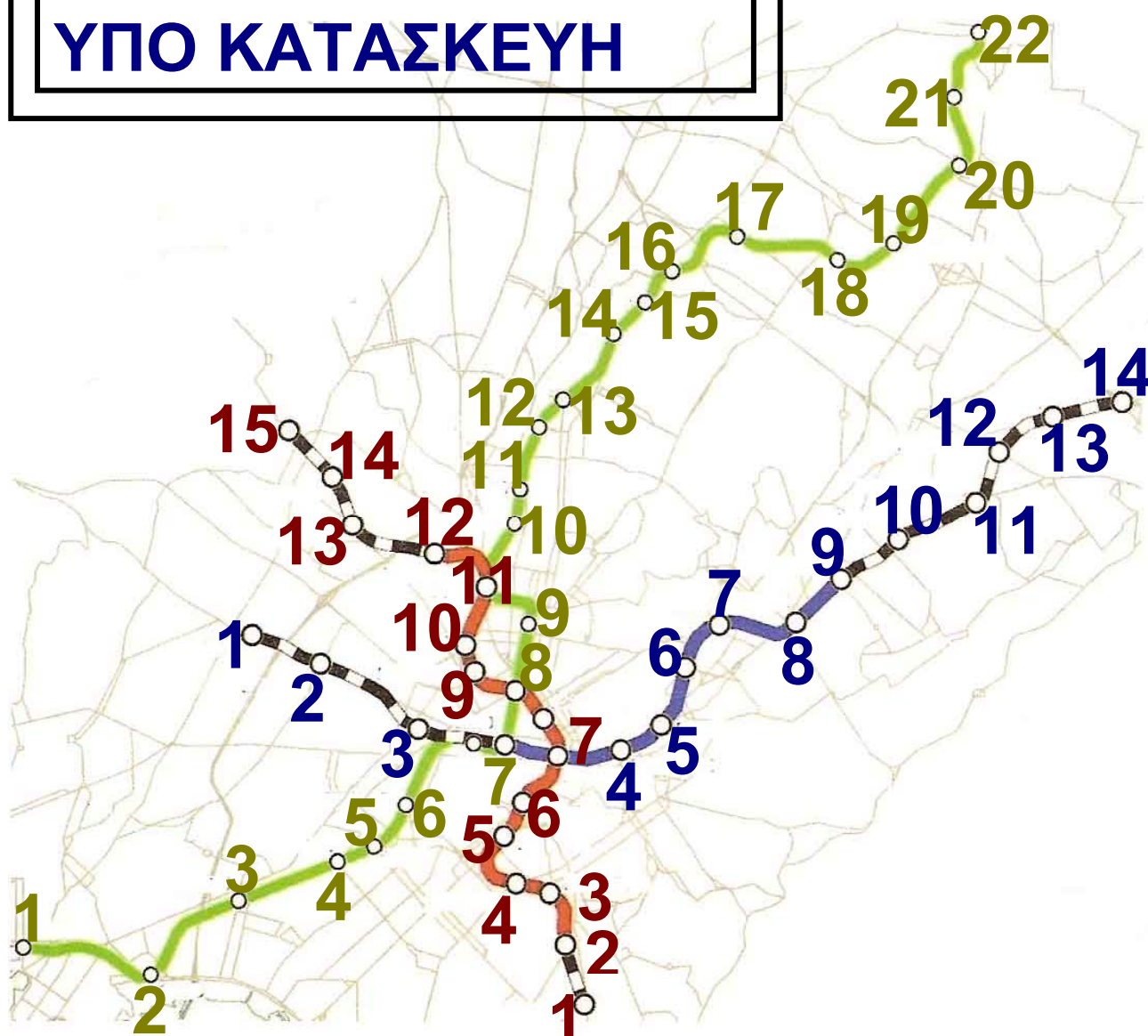

ΓΡΑΜΜΗ 3

ΕΠΕΚΤΑΣΕΙΣ - - - -

ΥΠΟ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ

Πηγή: www.ametro.gr
23/3/2004

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΓΡΑΜΜΗ 1

1. ΠΕΙΡΑΙΑΣ	20. ΜΑΡΟΥΣΙ
2. ΦΑΛΗΡΟ	21. ΚΑΤ
3. ΜΟΣΧΑΤΟ	22. ΚΗΦΙΣΙΑ
4. ΚΑΛΛΙΘΕΑ	
5. ΤΑΥΡΟΣ	
6. ΠΕΤΡΑΛΩΝΑ	
7. ΜΟΝΑΣΤΗΡΑΚΙ	
8. ΟΜΟΝΟΙΑ	
9. ΒΙΚΤΩΡΙΑ	
10. ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	
11. ΚΑΤΩ ΠΑΤΗΣΙΑ	
12. ΑΓΙΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ	
13. ΑΝΩ ΠΑΤΗΣΙΑ	
14. ΠΕΡΙΣΣΟΣ	
15. ΠΕΥΚΑΚΙΑ	
16. ΝΕΑ ΙΩΝΙΑ	
17. ΗΡΑΚΛΕΙΟ	
18. ΕΙΡΗΝΗ	
19. ΝΕΡΑΝΤΖΙΩΤΙΣΣΑ	

ΓΡΑΜΜΗ 2

1. ΑΓ. ΔΗΜΗΤΡ.
2. ΔΑΦΝΗ
3. ΑΓΙΟΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ
4. ΝΕΟΣ
ΚΟΣΜΟΣ
5. ΣΥΓΓΡΟΥ-
ΦΙΞ
6. ΑΚΡΟΠΟΛΗ
7. ΣΥΝΤΑΓΜΑ
8. ΟΜΟΝΟΙΑ
9. ΜΕΤΑΞΟΥΡ-
ΓΕΙΟ
10. ΛΑΡΙΣΑ
11. ΑΤΤΙΚΗ
12. ΣΕΠΟΛΙΑ
13. ΑΓΙΟΣ
ΑΝΤΩΝΙΟΣ
14. ΠΕΡΙΣΤΕΡΙ
15. ΘΗΒΩΝ

ΓΡΑΜΜΗ 3

1. ΑΙΓΑΛΕΩ
2. ΑΓΙΟΣ ΣΑΒΒΑΣ
3. ΒΟΤΑΝΙΚΟΣ
4. ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΣ
5. ΜΕΓΑΡΟ
ΜΟΥΣΙΚΗΣ
6. ΑΜΠΕΛΟΚΗΠΟΙ
7. ΠΑΝΟΡΜΟΥ
8. ΚΑΤΕΧΑΚΗ
9. ΕΘΝΙΚΗ ΑΜΥΝΑ
10. ΧΟΛΑΡΓΟΣ
11. ΝΟΜΙΣΜΑΤΟ-
ΚΟΠΕΙΟ
12. ΑΓΙΑ
ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ
13. ΧΑΛΑΝΔΡΙ
14. ΔΟΥΚΙΣΣΗΣ
ΠΛΑΚΕΝΤΙΑΣ

Σίγουρα τώρα που διαβάσετε το βιβλίο θα έχουν προστεθεί καινούριοι σταθμοί. Ίσως και καινούριες γραμμές. Βρείτε ένα χάρτη του μετρό και ελέγξτε τις αλλαγές. Μπορείτε να επισκεφθείτε και την ηλεκτρονική διεύθυνση www.ametro.gr, όπου υπάρχουν όλες οι πληροφορίες που θέλετε.

5. Η εταιρεία Αττικό Μετρό και το Υπουργείο Μεταφορών και Επικοινωνιών δίνουν οδηγίες στα παιδιά που χρησιμοποιούν το μετρό:

- Όταν χρησιμοποιείτε τις κυλιόμενες σκάλες, προσέξτε: τα λυμένα κορδόνια των παπουτσιών, τα φαρδιά ρούχα και τα κασκόλ μπορεί να πιαστούν στα κινούμενα μέρη της σκάλας. Κοιτάξτε εμπρός,**

παρατηρήστε την κατεύθυνση της σκάλας προτού κάνετε το πρώτο βήμα και ποτέ μην τη χρησιμοποιείτε αντίθετα με την κατεύθυνση προς την οποία κινείται. Όταν τη χρησιμοποιείτε, να στέκεστε δεξιά και να κρατάτε το χέρι αυτού που σας συνοδεύει. Αν είστε μόνος, κρατηθείτε από τη μαύρη ταινία που κινείται. Μην σκαρφαλώσετε ποτέ επάνω σε αυτή την ταινία για να παίξετε.

- Όταν περιμένετε το τρένο στις αποβάθρες, κατευθυνθείτε εκεί όπου δεν υπάρχει πολύς κόσμος μαζεμένος και να στέκεστε πάντοτε πίσω από τη διαχωριστική γραμμή του δαπέδου.**
- Όταν ακούσετε την κόρνα του τρένου να ηχεί, σημαίνει ότι το τρένο**

μπαίνει στο σταθμό. Μόλις σταματήσει εντελώς στην αποβάθρα και ανοίξουν οι πόρτες, μη βιαστείτε να μπειτε μέσα. Περιμένετε πρώτα να αποβιβαστούν αυτοί που το επιθυμούν και κατόπιν μπορείτε με άνεση να μπειτε και εσείς στο βαγόνι. Αν ακουστεί ο χαρακτηριστικός ήχος που σημαίνει ότι κλείνουν οι πόρτες και δεν έχετε μπει στο τρένο, απομακρυνθείτε από αυτό και μην προσπαθήσετε να το προλάβετε τρέχοντας. Αφού μπειτε στο βαγόνι, προχωρήστε προς το κέντρο και αφήστε χώρο για τους υπόλοιπους επιβάτες. Αν δεν καθίσετε, κρατηθείτε από το χέρι του συνοδού σας ή από τις σταθερές χειρολαβές στις πλάτες των καθισμάτων. Μη στηρίζετε στις πόρτες και απομακρυνθείτε από αυτές όταν κλείνουν.

- Σε περίπτωση που χωριστείτε από το συνοδό σας ή χρειάζεστε καθοδήγηση, ζητήστε βοήθεια από τον Υπεύθυνο Σταθμού, τον Εκδότη Εισιτηρίων ή το Προσωπικό Ασφαλείας και Ελέγχου.

Ξαναγράψτε το κείμενο στο τετράδιό σας βάζοντας τα υπογραμμισμένα ρήματα στον ενεστώτα οριστικής και βάζοντας, όπου χρειάζεται, ορισμένα ρήματα στο α' πρόσωπο πληθυντικού, όπως στο παράδειγμα:

- Όταν χρησιμοποιούμε τις κυλιόμενες σκάλες, προσέχουμε:

.....
.....
.....

6. Στα κείμενα με οδηγίες, όπως το παραπάνω, βρίσκουμε πολλά **επιρρήματα** που μας φανερώνουν **πότε** γίνεται κάτι, **πού** γίνεται και **με ποιον τρόπο** γίνεται. Ανακαλύψτε τα και γράψτε τα στη σωστή θέση στον πίνακα που ακολουθεί:

πότε	πού	με ποιον τρόπο
πρώτα	εμπρός	αντίθετα

Μαθαίνω περισσότερα για τη ζωή στην πόλη

Clément Jérôme, Συζητώντας με την κόρη μου για πολιτισμό, μετάφρ. Κ. Τζωρτζή, εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα, 2003.

Κάιζερ Ρενέ και Μπερνάρ, Το Βιβλίο της πόλης, μετάφρ. Χ. Παυλίδης - Θ. Σπύρου, εκδ. Ερευνητές, Αθήνα, 2001.

Καλλία Ελένη, Τα φωτισμένα παράθυρα διηγούνται ιστορίες, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 1998.

Κοντολέων Μάνος, Γάντι σε ξύλινο χέρι, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2003.

Μια πόλη στη λογοτεχνία (σειρά με πόλεις, όπως: Καβάλα, Τρίπολη, Ηράκλειο, Φλώρινα κ.ά.), εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα.

**Ξανθούλης Γιάννης, *Ανέβα στη
στέγη να φάμε το σύννεφο*, εκδ.
Καστανιώτη, Αθήνα, 1994.**

**Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου Λότη,
Στο τσιμεντένιο δάσος, εκδ.
Πατάκη, Αθήνα, 1996.**

**Ροντάρι Τζάνι, *Παραμύθια από το
τηλέφωνο*, μετάφρ. Α. Παπασταύ-
ρου, εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα, 2003.**

**Ροντάρι Τζάνι, *Παραμύθια σαν πλα-
τύ χαμόγελο*, μετάφρ. Α. Καμβύση,
εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα, 2003.**

**Σφήκας Γιώργος, *Αττική 8000 π.Χ.*,
εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα, 2003.**

www.driveme.gr

**Ανθολόγιο: Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος,
Η πολιτεία της λίμνης, 1ος τόμος,
σελ. 49**

**Α. Βαρελλά, *Δρακοπαραμύθι*,
2ος τόμος, σελ. 23**

28η Οκτωβρίου

Ενότητα 3

Η πορεία προς το μέτωπο*

*Ξημερώνοντας του Αγιαννιού, με
την αύριο των Φώτων, λάβαμε τη
διαταγή να κινήσουμε πάλι
μπροστά*, για τα μέρη όπου δεν
έχει καθημερινές και σκόλες.
Έπρεπε, λέει, να πιάσουμε τις
γραμμές που κρατούσανε ως τότε οι
Αρτινοί*, από Χιμάρα ως Τεπελένι.
Λόγω που εκείνοι πολεμούσανε απ'
την πρώτη μέρα, συνέχεια, κι είχαν
μείνει σχεδόν οι μισοί και δεν
αντέχανε άλλο.*

*Δώδεκα μέρες κιόλας είχαμε μεις
πιο πίσω, στα χωριά. Κι απάνω που
συνήθιζε το αυτί μας πάλι στα*

* μέτωπο: ο ποιητής αναφέρεται
στον ελληνοϊταλικό πόλεμο του 1940

* μπροστά: για την πρώτη γραμμή

* οι Αρτινοί: το σύνταγμα της Άρτας

**γλυκά τριξίματα της γης και δειλά
συλλαβίζαμε το γάβγισμα του
σκύλου ή τον αχό της μακρινής
καμπάνας, να που ήταν ανάγκη,
λέει, να γυρίσουμε στο μόνο αχολόι
που ξέραμε: στο αργό και στο βαρύ
των κανονιών, στο ξερό και στο
γρήγορο των πολυβόλων.**

**Νύχτα πάνω στη νύχτα βαδίζαμε*
ασταμάτητα, ένας πίσω απ' τον
άλλο, ίδια τυφλοί. Με κόπο
ξεκολλώντας το ποδάρι από τη
λάσπη, όπου, φορές, εκαταβούλιαζε
ίσαμε το γόνατο. Επειδή το πιο
συχνά ψιχάλιζε στους δρόμους έξω,
καθώς μες στην ψυχή μας. Και τις
λίγες φορές όπου κάναμε στάση να
ξεκουραστούμε, μήτε που αλλάζαμε**

*** νύχτα πάνω στη νύχτα βαδίζαμε:
βάδιζαν τη νύχτα από το φόβο των
αεροπορικών επιδρομών**

**κουβέντα, μονάχα σοβαροί και
αμίλητοι, φέγγοντας μ' ένα μικρό
δαδί, μια μια μοιραζόμασταν τη
σταφίδα. Ή φορές πάλι, αν ήταν
βολετό, λύναμε βιαστικά τα ρούχα
και ξυνόμασταν με λύσσα ώρες
πολλές, όσο να τρέξουν τα αίματα.
Τι μας είχε ανέβει η ψείρα ως το
λαιμό, κι ήταν αυτό πιο απ' την
κούραση ανυπόφερτο. Τέλος,
κάποτε ακουγότανε στα σκοτεινά η
σφυρίχτρα, σημάδι ότι κινούσαμε,
και πάλι σαν τα ζα τραβούσαμε
μπροστά να κερδίσουμε δρόμο,
πριχού ξημερώσει και μας βάλουνε
στόχο τα αεροπλάνα.**

Οδυσσέας Ελύτης, Άξιον εστί

● **Βρείτε τα σημεία του κειμέ-
νου όπου δίνονται πληροφορίες για
τις συνθήκες κάτω από τις οποίες**

πολεμούσαν οι στρατιώτες μας στον πόλεμο του 1940 (καιρός, εφοδιασμός, κακουχίες) και συμπληρώστε με στοιχεία από ιστορικά Βιβλία και από εγκυκλοπαίδειες. Παρουσιάστε τα στην τάξη.

- Αφηγηθείτε με το δικό σας τρόπο την ιστορία, προσέχοντας να βάλετε τα γεγονότα σε χρονική σειρά, όπως παρακάτω:

*Ξημερώνοντας τ' Αγιαννιού του
..... (χρονολογία) οι στρατιώτες
έλαβαν διαταγή να πάνε στο
μέτωπο για να αντικαταστήσουν*

.....

- Βρείτε τις φράσεις με τις οποίες περιγράφει ο συγγραφέας πώς νιώθουν οι στρατιώτες. Περιγράψτε με δικά σας λόγια τα συναισθήματα αυτά.

Καταγράψτε τις μαρτυρίες προσώπων του περιβάλλοντός σας τις οποίες άκουσαν από τους παππούδες ή τις γιαγιάδες τους ή άλλα πρόσωπα που έζησαν σε αυτό τον πόλεμο. Μπορείτε να τις μαγνητοφωνήσετε και μετά να τις γράψετε ή να κρατάτε σημειώσεις την ώρα που σας τις διηγούνται. Προσέξτε να μην παραλείψετε να χρησιμοποιήσετε επιρρήματα, φράσεις και προτάσεις που δηλώνουν χρόνο.

***Το περιστατικό που μου διηγήθηκε
ο/η _____ έγινε
_____ στην
περιοχή _____***

Στην αρχή _____

Ύστερα από _____

Πριν _____

Μετά _____

Τότε _____

Στο τέλος _____

Διαβάστε στο **Ανθολόγιο**: Ένας στρατιώτης μουρμουρίζει στο αλβανικό μέτωπο, του Ν. Βρεττάκου, 5ος τόμος, σελ. 66, και [Στα Βουνά της Αλβανίας], του Γ. Μπεράτη, 5ος τόμος, σελ. 73.

Η Ιταλία μας κήρυξε τον πόλεμο!

(Κι εμείς πήγαμε στο υπόγειο)

Αλλά σήμερα τόση ώρα που γελούσαμε δεν προσέξαμε πως ο μπαμπάς είχε γυρίσει ξαφνικά πίσω και μας κοιτούσε. Χωρίς να γελάει. Ήταν ιδρωμένος, γιατί είχε τρέξει κι είχε ανεβεί τη σκάλα γρήγορα, και δεν μπορούσε να καταπιεί και τα μάτια του ήταν έξω, σαν να είχε μαλώσει με κάποιον. Η μαμά τον είδε πρώτη και σταμάτησε να γελάει και του είπε πως ήρθε πάνω στην ώρα που δεν πίνω το γάλα μου και πρέπει να φύγω για το σχολείο και να μου πει κάτι για να το πιω. Αλλά ο μπαμπάς μου δεν είπε τίποτα. Τότε τον ρώτησε γιατί γύρισε πίσω και μήπως ήταν αργία και δεν το ήξερε.

Αλλά ο μπαμπάς πάλι δεν είπε τίποτα. Μετά μίλησε ξαφνικά και είπε να πάψουμε και να τον ακούσουμε με προσοχή και όταν καθίσαμε προσοχή είπε κανείς να μη βγει από το σπίτι, εγώ να μην πάω σχολείο, η θεία Γαζία να αφήσει τις πορτοκαλιές, η Δωροθέα να κλείσει τις πόρτες και τα παράθυρα κι η μαμά να πάψει να με κυνηγάει μ' αυτό το γελοίο γάλα, γιατί «εδώ χαλάει ο κόσμος κι εσείς παίζετε».

Μόλις είπε έτσι, αφήσαμε τα παιχνίδια και τα γέλια και μαζευτήκαμε γύρω του και τον κοιτούσαμε, γιατί ποτέ άλλοτε δεν ήταν έτσι, και περιμέναμε να μας πει γιατί χαλάει ο κόσμος. Τότε ο μπαμπάς έβγαλε μια φωνή κουρασμένη, βραχνιασμένη, θυμωμένη, αγριεμένη και φοβισμένη, που, όταν

την ακούσαμε, γίναμε κι εμείς
θυμωμένοι, αγριεμένοι και
φοβισμένοι:

– Η Ιταλία μάς κήρυξε τον πόλεμο!
είπε.

– Τι;

– Η Ιταλία μάς κήρυξε τον πόλεμο,
ξαναείπε.

Τη δεύτερη φορά ακούσαμε όλοι
κι η μαμά είπε «Θεέ μου!» και
ρώτησε «Γιατί;». Η Δωροθέα είπε
«Παναΐτσα μου» και ρώτησε «Τι θα
κάνω τώρα;». Η θεία Γαζία είπε ένα
καινούριο τραγούδι που δεν είχε
μουσική: «Εμπρός, η μάχη ήρχισε,
το βήμα μας ταχύ. Μυρίζει η
πυρίτις, η σφαίρ' αντιλαλεί, κι η
βροντερή φωνή της εις μάχην μας
καλεί» κι εγώ, χωρίς να καταλάβω
πώς μου ήρθε, έτρεξα και πήρα
από τα χέρια της μαμάς τη φλιτζάνα
με το γάλα και το ήπια όλο. Τότε ο

μπαμπάς ήρθε κοντά μου και με ακούμπησε στον ώμο και μου είπε:

– Άκη, από σήμερα θα γίνεις άντρας.

Μετά γύρισε στη μαμά και της είπε πως θα τρέξει στην τράπεζα να σηκώσει λεφτά. «Δεν έχουμε δραχμή» είπε κι έφυγε τρέχοντας στη σκάλα.

– Τι ήταν αυτό; Ακούσατε; ρώτησε η μαμά, που φοβήθηκε από ένα μεγάλο μπουμ.

– Μπόμπες! ακούστηκε μια φωνή από το δρόμο. Βομβαρδισμός! Βομβαρδισμός...

– Κι αυτό; ρώτησε η Δωροθέα.

– Σειρήνες! είπε η θεία Γαζία. Σημαίνουν συναγερμό. Να τρέξει ο κόσμος να κρυφτεί.

- Θεέ μου! είπε η μαμά. Κι ο μπαμπάς είναι έξω... Δε θα προλάβει...
- Θα έρθουν οι Ιταλοί; ρώτησε η θεία Γαζία.
- Είναι κακοί, κυρία; ρώτησε η Δωροθέα.
- Δεν ξέρω, είπε η μαμά. Ο κύριος Δεμαρτίνος, που έχει το ποδηλατάδικο, είναι Ιταλός. Είναι καλός.

Σε λίγο ήρθε ο μπαμπάς μου και ήταν πολύ λερωμένος και σκισμένος και δεν είχε το καπέλο του, ούτε στο κεφάλι ούτε στο χέρι, και είπε πως η τράπεζα ήταν κλειστή και δεν έκανε τίποτα. Μετά είπε να κατεβούμε όλοι γρήγορα, όπως είμαστε και βρισκόμαστε, να πάμε στην κυρία Γιαννοπούλου, γιατί το σπίτι της έχει υπόγειο και

το λιακωτό της είναι τσιμεντένιο και δεν μπορούν να το τρυπήσουν οι μπόμπες.

Κατεβήκαμε όλοι πιασμένοι χέρι χέρι και μπήκαμε στον κόσμο που έτρεχε και όλο τρέχαμε και ακούγαμε τις μπόμπες, τις σειρήνες, τα αντιαεροπορικά και τα βαπτόρια και φτάσαμε στην πλατεία και σταματήσαμε κάτω από τα δέντρα να ξεκουραστούμε... και ο μπαμπάς με πήρε αγκαλιά και είπε πάλι:

– Άκη, από σήμερα θα γίνεις άντρας.

Εγώ τότε φοβήθηκα πάρα πολύ, γιατί δεν ήθελα να γίνω σήμερα άντρας. Ούτε ήθελα να πάω στο υπόγειο. Ήθελα τους φίλους μου, το Ρούλη, το Βαγγελάκη, το Μωυσή, το Φιλιππάκη, τον Ντόντο, τη Λίλα,

τη Λέλα, τη Λούλα, το Γιώργο, το Βασίλη, τον Ίωνα. Και τη Μαρία.

Κυριάκος Ντελόπουλος,
Ο Άκης και οι άλλοι,
εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 1997
(διασκευή)

Το νέο του πολέμου ήρθε
ξαφνικά ένα πρωινό και
αναστάτωσε τη ζωή της οικογένειας
του μικρού Άκη. Βρείτε και
υπογραμμίστε στο κείμενο τα
σημεία που μας δίνουν να
καταλάβουμε τι αισθάνθηκαν τα
πρόσωπα της ιστορίας όταν το
έμαθαν και τι έκαναν (τι ρώτησαν,
ποια ήταν η συμπεριφορά τους).

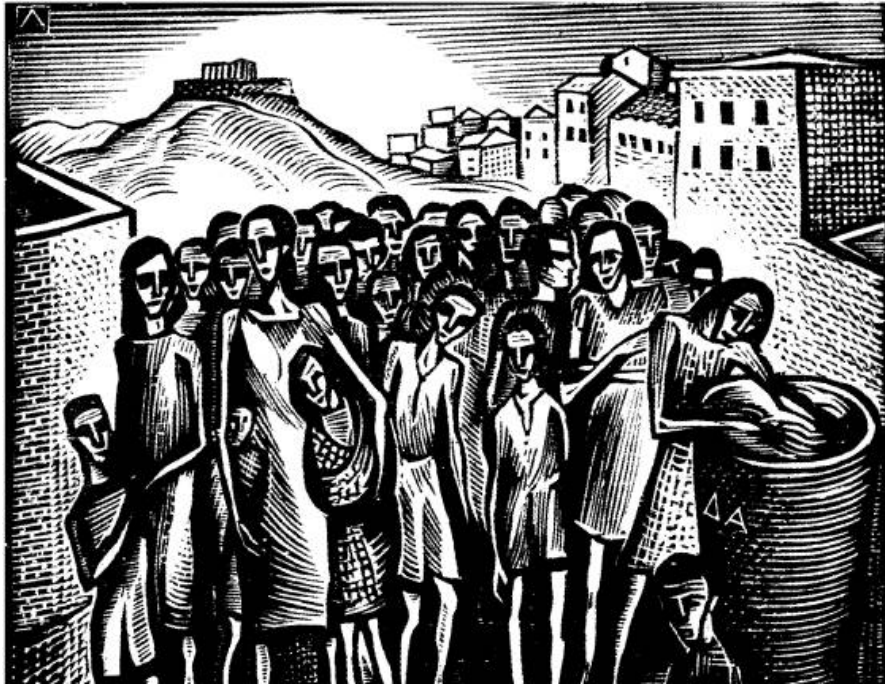
- Ο πατέρας
- Η θεία Γαζία
- Η μητέρα
- Η Δωροθέα
- Ο Άκης

Συγκεντρώστε υλικό από εφημερίδες, περιοδικά, λογοτεχνικά βιβλία, ημερολόγια, μαρτυρίες, που θα σας δώσει πληροφορίες για την ημέρα της 28ης Οκτωβρίου 1940, αλλά και τα χρόνια της Κατοχής και της Αντίστασης. Μπορείτε να καλέσετε στο σχολείο σας έναν ιστορικό συγγραφέα για να συζητήσετε.

Φτιάξτε ένα λεύκωμα με στίχους τραγουδιών, π.χ. «Άξιον εστί» του Ο. Ελύτη, «Μαουτχάουζεν» του Ι. Καμπανέλλη, μελοποιημένα από το Μ. Θεοδωράκη, ή τα τραγούδια της Σ. Βέμπο.

Διαβάστε στο Ανθολόγιο: *Η παρέλαση*, της Άλκης Ζέη, 5ος τόμος, σελ. 82.

*ξυλογραφία
της Λουκίας Μαγγιώρου*

Η πείνα

Έτσι μού έρχεται να κλαίω, να κλαίω συνέχεια. Όταν θα τελειώσει τούτος ο φριχτός χειμώνας, θα γράψω μια τραγωδία που θα αρχίζει έτσι: «Πατάω ένα κουμπί και βγαίνει μια χοντρή και λέει στα παιδάκια νιξ φαΐ». Ύστερα θα παρουσιάζεται ο χορός. Παιδάκια σκελετωμένα που θα τραγουδάνε μια λέξη, μόνο μια

λέξη. Θα την τραγουδάνε σε μονότονο ρυθμό: «Πεινάω. Πεινάω». Τίποτε άλλο ως το τέλος, όσο θα κρατάει η τραγωδία. Ο Βίκτορας Ουγκό για να γράψει τους *Άθλιους* μεταχειρίστηκε χιλιάδες λέξεις. Εγώ θα μεταχειριστώ μόνο μία: το ρήμα *πεινάω*, που θα τα λέει όλα. Τα παιδάκια μου θα τραγουδάνε και κάθε *πεινάω* θα είναι και μια εικόνα. Ίσως να χρειαστεί να γράψω πολλούς τόμους, γιατί θα έχει πολλά *πεινάω*. Δε χρειάζεται να τα γράψω με τη σειρά, δηλαδή πρώτα τούτο το *πεινάω* κι ύστερα το άλλο το *πεινάω*. Αν θέλω, αρχίζω από το τέλος. Τώρα εγώ σε ποιο *πεινάω* βρίσκομαι;

Η κοιλιά μου είναι φουσκωμένη σαν μπαλόκι και πεινάω. Σήμερα λιποθύμησα. Πεινάω, ουφ, έμμονη ιδέα μου έχει γίνει τούτο το ρήμα. Θα

**παίζω για να περάσει η ώρα. Θα
βάλω τα ρήματα στη γραμμή, να
παραβγούνε στο τρέξιμο. Το *πεινάω*
τερματίζει πρώτο, δεύτερο
ακολουθεί το *κρυώνω*, τρίτο το
φοβάμαι και σε μεγάλη απόσταση
πίσω τους το *πονάω*, το *μισώ*, το
αγαπώ. Το *γελώ*, *ξεφτίδι*, ούτε
ξεκίνησε από την αφετηρία.**

**Ζωρζ Σαρή, Όταν ο ήλιος...,
εκδ. Κέδρος, Αθήνα, 1971**

- **Τι σημαίνουν τα λόγια της
Ζωρζ Σαρή: «Το *πεινάω*
τερματίζει πρώτο, δεύτερο
ακολουθεί το *κρυώνω*, τρίτο το
φοβάμαι και σε μεγάλη
απόσταση πίσω τους το *πονάω*,
το *μισώ*, το *αγαπώ*. Το *γελώ*,
ξεφτίδι, ούτε ξεκίνησε από την
αφετηρία»;**

- Ποιες είναι οι συμφορές που προκαλούνται από τον πόλεμο;
- Πώς φαντάζεστε να ζουν τα παιδιά κατά τη διάρκεια ενός πολέμου;

Διαβάστε από το Ανθολόγιο: Τα κουλουράκια, της Ζωρζ Σαρή, 5ος τόμος, σελ. 94.

Κατοχή

**Αλήθεια, δάση και βουνά
υπάρχουν στον κόσμο ακόμη;
Υπάρχουν οι μεγάλοι δρόμοι
που παν σε μέρη αλαργινά;***

**Ανθίζουν πάντοτε οι βραγιές;*
Στους κάμπους είναι φως κι ειρήνη;
Κι έμεινε λίγη καλοσύνη
μες στις ανθρώπινες καρδιές;**

***αλαργινά: μακρινά**

***βραγιά: πρασιά**

**Απίστευτα μας φαίνονται όλα
σ' εμάς που ζούμε τώρα χρόνια
σαν σ' ορεινά φτωχά καλύβια
που τα αποκλείσανε τα χιόνια...**

**Θε να 'ρθει τάχα μιαν ημέρα
σαν από τόπους μακρινούς
η Άνοιξη που λαχταράμε;
Και θα μας έβρει ζωντανούς;**

Κώστας Ουράνης

- **Πώς περιγράφει ο ποιητής
τη ζωή των ανθρώπων στα
χρόνια της Κατοχής;**
- **Με τι παρομοιάζει τη ζωή στα
χρόνια του πολέμου και με τι τη
ζωή στα χρόνια της ειρήνης; Με
ποια εικόνα θα ζωγράφιζε τον
πόλεμο και με ποια την ειρήνη;**

***Μαθαίνω περισσότερα
για την 28η Οκτωβρίου 1940***

**Βογιατζόγλου Στέλλα, Καβάλα σε
δυο φεγγάρια, εκδ. Κέδρος,
Αθήνα, 1994.**

**Δειϊμέζη-Καλιότσου Άννα, Τα γκρίζα
χρόνια, εκδ. Πατάκη, Αθήνα,
1996.**

**Δικαίου Ελένη, Αναζητώντας τους
χαμένους ήρωες, εκδ. Πατάκη,
Αθήνα, 1996.**

**Ζέη Άλκη, Ο μεγάλος περίπατος του
Πέτρου, εκδ. Κέδρος, Αθήνα,
1995.**

**Κορνήλιος Μανώλης, *Πολύ ωραίο
το όνομά σου, Ελευθερία*, εκδ.
Καστανιώτη, Αθήνα, 1987.**

**Μάρρα Ειρήνη, *Το άδειο μπουκάλι*,
εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 1996.**

**Παπαμόσχου Ηρώ, *Το πέτρινο
σπίτι*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 1988.**

**Ραβάνης-Ρέντης Δημήτρης, *Παιδιά
της Αθήνας*, εκδ. Σύγχρονη
Εποχή, Αθήνα, 1988.**

**Ροδοπούλου Σούλα, *Εκείνοι τότε*,
εκδ. Μορφωτική, Αθήνα, 1988.**

**Σακελλαρίου Χάρης, *Αντιστασιακά
διηγήματα*, εκδ. Κέδρος, Αθήνα,
1986.**

**Σαρή Ζωρζ, *Κόκκινη κλωστή
δεμένη*, εκδ. Κέδρος, Αθήνα,
1974.**

Σαρή Ζωρζ, *Οι νικητές*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 1995.

Σφαέλλου Καλλιόπη, *Μικροί αγωνιστές*, εκδ. Εστία, Αθήνα, 1979.

Τσίρος Σπύρος, *Οι πήλινες μούσες*, εκδ. Κέδρος, Αθήνα, 1999.

Φίλντιση Σοφία, *Η καρδούλα*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 1999.

Ψαράυτη Λίτσα, *Το διπλό ταξίδι*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2000.

Περιεχόμενα

ΕΝΟΤΗΤΑ 1

Ο φίλος μας το περιβάλλον.....7

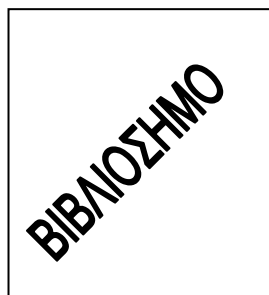
ΕΝΟΤΗΤΑ 2

Η ζωή στην πόλη.....49

ΕΝΟΤΗΤΑ 3

28η Οκτωβρίου101

Με απόφαση της Ελληνικής Κυβέρνησης τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου τυπώνονται από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν βιβλιόσημο προς απόδειξη της γνησιότητάς τους. Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δε φέρει βιβλιόσημο, θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7, του Νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α').

***Απαγορεύεται η αναπαραγωγή
οποιουδήποτε τμήματος αυτού του
βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα
(copyright), ή η χρήση του σε
οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή
άδεια του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.***

